

1980/81:91

Måndagen den 9 mars

Kl. 11.00

1 § Anf. 1 TALMANNEN:

Jag får meddela att Margit Odelsparr (c) är förhindrad att tjänstgöra som ersättare för Thorbjörn Fälldin under tiden den 9 mars–den 12 april 1981 och att Björn Eliasson (c) inträder som ersättare för Thorbjörn Fälldin under nämnda tid.

2 § Talmannen meddelade att *Ulla Johansson* anhållit om ledighet från uppdraget som riksdagsledamot under tiden den 11 mars–den 10 april.

Kammaren biföll denna ansökan.

Talmannen anmälde att *Carl-Olof Bengtsson* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för *Ulla Johansson*.

3 § Anmälan om kompletteringsval till utskott

Anf. 2 TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som ledamot i arbetsmarknadsutskottet anmält Björn Eliasson som inträtt såsom ersättare för Thorbjörn Fälldin.

Vidare har centerpartiets partigrupp som suppleant i socialförsäkringsutskottet under Arne Lindbergs ledighet anmält hans ersättare Per-Ola Eriksson.

Socialdemokratiska riksdagsgruppen har som suppleant i socialförsäkrings- och arbetsmarknadsutskotten under Sune Johanssons ledighet anmält hans ersättare Bo Finnkvist.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i arbetsmarknadsutskottet

Björn Eliasson (c)

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

suppleanter i socialförsäkringsutskottet

Bo Finnkvist (s)
Per-Ola Eriksson (c)

---

*Om Sveriges stöd
till internationella
icke-statliga orga-
nisationer*

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Bo Finnkvist (s)

4 § Justerades protokollen för den 20, 23, 24, 25, 26 och 27 februari.

5 § Svar på fråga 1980/81:278 om Sveriges stöd till internationella icke-statliga organisationer

Anf. 3 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Sture Palm har, mot bakgrund av årets budgetproposition och de besparingssträvanden som redovisas i denna, frågat mig följande.

Vilka möjligheter ser utrikesministern till ett rationellare handhavande av Sveriges stöd till internationella icke-statliga organisationer som nämns under punkt B 5, tredje huvudtiteln?

Anslaget under B 5 uppgår till drygt 400 000 kr. Det används dels till vissa internationella icke-statliga organisationer, dels till internationella folkrörelser samt forsknings- och studiegrupper.

Beredningen av anslagen tillgick tidigare så att en arbetsgrupp sammanträdde några gånger per år. Sedan större erfarenhet vunnits beträffande beredningen har den ytterligare kunnat förenklas. Den del av anslaget som avser stöd till forsknings- och studiegrupper bereds genom kontakt och förtrogenhet med pågående forskning och vetenskaplig debatt.

Bidragen anpassas också till pågående internationella förhandlingar. Det är utrikesministern som fattar besluten om bidrag under detta anslag. Sammantaget är handläggningen ändamålsenlig och effektiv. Några besparingsvinster genom förändrad handläggning synes mig icke möjliga.

Anf. 4 STURE PALM (s):

Herr talman! Först ett tack till utrikesministern för svaret. Det visar att vi är eniga om att upplysningsarbetet i freds- och nedrustningsfrågorna bör ges hög prioritet.

När det däremot gäller *nivån* och *administrationen* av detta upplysningsarbete är meningarna starkt delade.

I en socialdemokratisk motion vid årets riksdag har vi yrkat på kraftiga höjningar av anslagen för upplysningsverksamheten i freds- och nedrustningsfrågorna. Vi föreslår att den större delen av kostnaderna skall tas från de militära utgifterna. Beträffande det administrativa handhavandet vill vi ha en ökad samordning. Man bör därvid ta till vara folkrörelsernas starkt ökade intresse för att få medverka direkt i detta upplysningsarbete.

Det var mot denna bakgrund som jag ställde frågan om utrikesministern med utgångspunkt från vunna erfarenheter av den anslagsverksamhet som

nu bedrivs inom utrikesdepartementet för dessa ändamål har planer på att ompröva det administrativa förfarandet i den anslagsverksamhet som omnämns under punkt B 5 i tredje huvudtiteln.

Som utrikesministern säkert erinrar sig rådde starkt delade meningar när beslutet i denna fråga fattades av riksdagen 1977. Vi som var och fortfarande är kritiska till beslutet har hela tiden ifrågasatt det lämpliga i att en hög UD-tjänsteman i ambassadörs ställning skall ha som sin huvudsakliga uppgift att resa världen runt och föreslå anslag för dessa ändamål till organisationer som saknar anknytning till det svenska organisationslivet.

Jag anser att den nuvarande ordningen inte bör permanentas.

Jag anser vidare att denna fråga otvivelaktigt har fått ökad aktualitet med hänvisning till att utrikesministern i årets budgetproposition aviserar en nedskärning med 50 milj. kr. under en femårsperiod inom utrikesdepartementets område. En sådan nedskärning får ju också återverkningar på personalsidan.

Mot denna bakgrund finner jag utrikesministerns svar på min fråga vara skäligen magert.

Det borde vara självklart att de administrativa rutiner som tillämpas i det fall jag åberopar blir utsatta för en likartad översyn som kommer att gälla övriga delar av hela utrikesförvaltningen.

Anf. 5 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Sture Palm reser två frågor. Den ena frågan gäller anslaget nivå, och där kan jag på samma sätt som Sture Palm säga att ju mer pengar vi kan använda för att upplysa hemma och utomlands om nedrustningens betydelse, desto bättre. Men dessa anslag måste naturligtvis prövas mot andra anslagskrav, och det är det vi försöker göra.

Vad sedan gäller frågan om handläggningen är det att ge en förenklad och felaktig bild om man säger att vi har en hög UD-tjänsteman som reser omkring i världen för att ta reda på om det är några som behöver pengar. Det är faktiskt inte så det går till. Anslagsframställningar prövas av utrikesministern efter vanlig handläggning inom utrikesdepartementet. Den UD-tjänsteman som det här är fråga om har till uppgift att hålla kontakt med icke-statliga organisationer. Det är en mycket värdefull verksamhet, som jag hoppas skall fortsätta.

Anf. 6 STURE PALM (s):

Herr talman! Det kanske kan sägas vara en liten fråga, men om man ser till proportionerna tycker jag det är en viktig principfråga. Hela detta anslag uppgår till 440 000 kr., som skall fördelas. Det blir då en huvudsaklig uppgift för en ämbetsman på denna höga nivå att handha det här. Det kostar nästan lika mycket att ha en ambassadör i tjänst som hela anslaget till dessa fredsorganisationer uppgår till.

Denna disproportion motiverar att man ser över frågan i samband med att man förutsätter att det skall ske en så kraftig nedbantning på utrikesförvalt-

ningens område. Det förefaller mig vara helt naturligt att detta är med i bedömningen.

6 § Svar på interpellation 1980/81:96 om u-landsbiståndet till Somalia

Anf. 7 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Sten Sture Paterson har frågat:

1. Hur bedömer utrikesministern utvecklingen av arbetet vid båtfabriken i Mogadiscio?

2. Kommer erfarenheterna av samarbetet i Mogadiscio mellan ett svenskt företag och SIDA att få konsekvenser för liknande samverkan i framtiden?

3. Har i detta fall återflödet av biståndsmedel fungerat på ett ur svensk synpunkt tillfredsställande sätt?

Bakgrunden till Sten Sture Patersons interpellation är situationen vid en fabrik i Somalia för tillverkning av fiskebåtar som finansierats med svenska biståndsmedel.

Somalia har sedan budgetåret 1973/74 erhållit svenskt katastrofbistånd. Fr. o. m. budgetåret 1977/78 har medel anvisats i budgetpropositionen på samma sätt som till programländerna. Ett treårigt avtal har ingåtts för perioden 1979/80–1981/82 om stöd till Somalias kustfiskesektor med 15 milj. kr. per år, varav 5 milj. kr. årligen är bundet till upphandling i Sverige.

I november 1975 beslöt regeringen om 15 milj. kr. i katastrofbistånd till ett bosättnings- och rehabiliteringsprogram för nomader som drabbats svårt av de senaste årens torkkatastrof. Samtidigt uppdrogs åt SIDA att vidtaga de åtgärder som erfordrades för insatsens genomförande. Den somaliska regeringen ville använda en del av dessa medel till att uppföra och utrusta en fabrik för tillverkning av fiskebåtar. Detta godkändes av SIDA. Somalias fiskeministerium träffade överenskommelse om projektet med Volvo.

Utrikesdepartementet och SIDA har sedan en tid fått rapporter som visar att verksamheten vid fabriken inte fortgått på ett helt tillfredsställande sätt. För att söka komma till rätta med förhållandena för SIDA sedan ungefär ett år tillbaka en dialog med Volvo om det praktiska genomförandet av projektet. Volvos kontrakt med Somalia har emellertid inte omfattat ledningsansvar för verksamheten vid fabriken.

Otillräcklig administrativ kapacitet på somalisk sida och förseningar bl. a. i samband med materialleveranser och transporter har lett till svårigheter för projektet.

En bidragande orsak till den uppkomna situationen är att det varit svårt att från svensk sida löpande följa projektet, då Sverige saknar fast lönad representation i Somalia.

Efter överläggningar med de somaliska myndigheterna sände SIDA nyligen en grupp konsulter till fiskebåtsfabriken för att klarlägga förutsättningarna för att fabriken skall kunna bli ekonomiskt bärkraftig och

oberoende av svenskt bistånd när detta enligt löpande avtal avslutas vid budgetårsskiftet 1981/82. Konsultgruppens rapport väntas inom kort. SIDA får då ta ställning till dess rekommendationer.

Projektet skulle kanske ha fått en annan utformning om det förberetts som en insats i ett programland.

Självfallet har vi inom utrikesdepartementet sökt dra lärdom av erfarenheterna från detta projekt. Tyvärr måste nog en sådan lärdom bli att vi inte bör fortsätta med denna form av bilateralt utvecklingsbistånd till Somalia, vilket regeringen också konstaterar i årets budgetproposition.

Härmed inte sagt att hjälpbehoven i Somalia, som är ett av världens fattigaste länder och hårt drabbat av torka och flyktingproblem, inte skulle motivera fortsatta insatser i form av katastrofbistånd via internationella och enskilda hjälporganisationer.

Beträffande framtida konsekvenser av erfarenheter från samarbetet i Somalia mellan SIDA och Volvo har jag förstått att båda parter dragit nyttiga lärdomar av vad som förevarit, vilket enbart kan vara positivt för framtida medverkan av svenska företag i biståndssamarbetet.

Vad gäller återflödet av biståndsmedel från Somalia har en större del av biståndet gått till import av svenska varor och tjänster än vad som avtalats. Detta är i och för sig tillfredsställande. Jag vill dock påminna om att återflödet inte är ett självändamål i biståndssammanhang. Det viktigaste är att biståndet får en positiv effekt i mottagarlandet. Fiskebåtsfabriken i Somalia har varit och är fortfarande ett problematiskt projekt i det avseendet, men jag hyser goda förhoppningar om att pågående ansträngningar leder till resultat.

Anf. 8 STEN STURE PATERSON (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Det visar att vi är eniga om att Somalia hör till jordens fattigaste länder och är i behov av bistånd från bättre lottade stater. Bakgrunden är den torkkatastrof som drabbade landet i början av 1970-talet och det därpå följande flyktingproblemet.

Jag skulle vilja göra en något djupare analys än den som finns i svaret av de bakomliggande problemen när det gäller båtfabriken i Mogadiscio. Sverige kom in i detta biståndsarbete genom SIDA. 1975 började biståndet, och det gavs för att stödja Somalias plan på ett Coastal Development Project, som syftar till att man med hjälp av kustens rikedomar på fisk skall bidra till landets försörjning och även åstadkomma en export. Det innebär att man genom den båtfabrik som nu finns dels skall förse landet med båtar, dels genom framställning av exportprodukter skall kunna göra de inköp av råvaror som är nödvändiga.

SIDA har bidragit till själva byggnaden av båtfabriken med 8,4 milj. kr. Med SIDA-medel har i slutet av 1977 inköpts från Volvo 100 fiskebåtar med en längd av 6,4 m och vidare 9 st båtar på 10 m. Man är dock oense om lämplig båttyp, och man har ännu inte bestämt denna. Det man nu enligt lutar åt – ännu återstår dock SIDA:s ställningstagande – är en båt av mellantyp som

används i Sri Lanka. Man har emellertid redan från fabriken start klagat över att det föreligger svårigheter. Redan i december 1977 avgav Artur Rönn, för Volvos räkning verksam vid båtfabriken, en plan för den administration och utbildning som han ansåg vara nödvändig för att fabriken skulle fungera. Ambassadör Eckerberg har vid besök 1977 anmärkt på svårigheter beträffande fabriken skötsel. Han menade redan 1977 att Volvos platsrepresentanter borde förordnas på mer än tre månader och talade om administrativt krångel, bl. a. med beställnings- och betalningsrutiner. Sedermera har även tillkommit försenad redovisning från Somalias sida. Detta var tidiga anmärkningar, som tyvärr inte har tagits på allvar. Frågan bör kanske belysas mera från svensk än från somalisk synpunkt. Vi vet att Somalia har otillräcklig administrativ kapacitet. Därför bör det inte förvåna oss, om det brister på det här området. Vi får emellertid fråga oss hur stor vår egen administrationskapacitet är. Tyvärr måste man konstatera att det tydligen föreligger en överadministrativ kapacitet med låg flexibilitet när det gäller att handlägga ett utvecklingsprojekt av det här slaget.

Summerar vi resultatet av våra insatser hittills, kan vi konstatera att av ca 105 milj. kr. i biståndsmedel under åren har SIDA inköpt 110 båtar. Vid fabriken har man fått fram 140. Av dessa 250 båtar finns 41 inom CDP-projektets fyra bosättningar. Härav fungerar 6, medan 35 ligger oanvända med skador och brister. Avsikten är att fabriken även skall laga skadade båtar, men detta sker inte i den utsträckning som behövs. Från svensk sida borde man ställa sig frågan varför endast 41 båtar av 250 har kommit till Coastal Development Projects bosättningar. Var är de övriga? Med tanke på den fortsatta utvecklingen kommer därtill att båtvalet ännu inte har träffats.

Utrikesministern säger i svaret att man självfallet har vunnit erfarenheter av projektet. Man har då kommit fram till att bilateralt utvecklingsbistånd till Somalia inte skall lämnas i fortsättningen. Jag ifrågasätter emellertid om inte den riktiga slutsatsen är att i sådana fall rent generellt gå in för en bättre initialplanering av organisation och ansvarsfördelning, t. ex. beträffande de olika parternas ekonomiska åtaganden. Man skall ha klara sambandsfunktioner och även klara ut företagsledningen.

På alla dessa punkter har det brustit redan från början. Även Volvo har dragit den slutsatsen. Man har nu kommit därhän att man tillsatt en platschef i Mogadiscio, Sten Bengtsson. Hans uppgift är att öka produktionen, som inte alls överensstämmer med den planerade. Man skall verka för en effektivisering av verksamheten, organisera materialhanteringsidan där det har brustit, förbättra de administrativa rutinerna och upprätta en plan för successiv överflyttning av arbetsuppgifter till den lokala fabriksledningen.

Vidare uttalas från Volvos sida att det är utomordentligt viktigt att vi också mycket snart erhåller klartecken om vilka produkter som skall tillverkas. Därvidlag fattas nu besked från SIDA. Alla övriga berörda parter är eniga om att man skall gå in för Sri Lanka-båten.

När det gäller återflödet kan det som exempel vara intressant att konstatera, delvis med tanke på den debatt som i dagarna har förts om svensk

industris effektivitet inom utvecklingsländerna, att av 1978/79 års bistånd på 15 milj. kr. gick 7,8 milj. kr. till inköp av 39 franska Berliezlastbilar och 5 Berliezambulanser. Det är ju en intressant uppgift med tanke på att Volvo är direkt engagerat i sammanhanget och inte kunnat åstadkomma att man på detta område har kunnat sälja svenska produkter av hög klass.

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Meddelande om
interpellationssvar*

7 § Meddelande om svar på interpellation 1980/81:99

Anf. 9 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Jag hade för avsikt att i dag besvara Thure Jadestigs interpellation om slopande av skatt på läskedrycker och lättöl. Då Thure Jadestig inte har möjlighet att ta emot svaret i dag, har vi kommit överens om att det skall lämnas den 16 mars.

*Om förseningen
av allmänna fast-
tighetstaxeringen,
m. m.*

8 § Svar på fråga 1980/81:292 om förseningen av allmänna fastighets- taxeringen, m. m.

Anf. 10 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat mig om jag är i tillfälle att redogöra för orsakerna till vissa förseningar i fråga om utsändandet av deklarationsblanketter och beslut vid bl. a. inkomst- och fastighetstaxeringarna. Gunnar Biörck har vidare frågat om jag med anledning härav har övervägt några ändringar i riksskatteverkets organisation eller ledning.

Skatteförvaltningen har under de senaste åren varit föremål för flera stora reformer. Bl. a. har taxeringen i första instans omorganiserats och ett nytt uppbördssystem har införts. Även fastighetstaxeringen har ändrats.

Reformerna innehåller flera komplicerade system på det tekniska och administrativa området och har krävt en mängd nya blanketter och rutiner. När det gäller reformer av den omfattning som det här är fråga om är det svårt att undvika inkörningsproblem och därmed också vissa olägenheter för de enskilda. Det är tyvärr det pris som man ofta måste betala för att få en bättre ordning för framtiden. Detta bör man hålla i minnet när man bedömer genomförandet av taxerings- och uppbördssystemreformerna och förseningarna vid utsändandet av deklarationsblanketter och underrättelser.

I fråga om fastighetstaxeringen vill jag särskilt peka på att man i mycket större utsträckning än tidigare skall underrätta fastighetsägarna om olika faktorer som beaktats när nämnderna fattat sina beslut. Dessutom skall en betydligt mer omfattande registrering ske av det material som kommer fram vid fastighetstaxering. Ett skäl för detta har varit att man behöver sådana uppgifter även i andra sammanhang, t. ex. för att få underlag för insatser i energibesparande syfte.

Det är naturligtvis beklagligt att förseningar inträffat men dessa förklaras, som jag har nämnt, av att myndigheterna har ställts inför nya arbetsuppgifter som har varit mycket omfattande och komplicerade. Vad som förekommit

---

*Om förseningen
av allmänna fastighetstaxeringen,
m. m.*

ger, enligt min mening, ingen anledning att överväga åtgärder av det slag Gunnar Biörck anger i sin fråga.

Anf. 11 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig först att tacka budgetministern för svaret på min fråga.

Vad orsakerna till misslyckandena beträffar är det uppenbart att de bl. a. har att göra med ofullkomligheter i de stora – kanske alltför stora – datasystemen. "Reformerna" inom skatteväsendet torde emellertid i stor utsträckning ha haft sitt ursprung i förslag från just riksskatteverket. Man har uppenbarligen gjort åtskilliga felbedömningar härvidlag och vilselett både sig själv och statsmakterna.

I skriften Statliga myndigheter 1980 anges vad riksskatteverket har för uppgifter. Det framstår för mig som oomtvistligt att det yttersta ansvaret för planering och verkställighet av taxering, skatteuppbörd och skatteåterbetalning ligger hos riksskatteverket.

Om riksskatteverket skulle anse att vad riksdag och regering beslutat på grundval av förslag från detta verk inte är genomförbart på föreskrivet sätt, åligger det rimligtvis verket att så snart som möjligt – redan i planeringsskedet – anmäla detta för statsmakterna. Tillgängliga handlingar visar att riksskatteverket i fråga om den försenade fastighetstaxeringen inte slog larm förrän den 19 februari 1981. Att arbetsuppgifterna skulle bli, som det står, "omfattande och komplicerade" kan knappast ha varit en nyhet för riksskatteverket vid en så sen tidpunkt. Att besvära regering och riksdag med en ny lagstiftning – där ett beslut, efter vad det förefaller, skall pådyvlas riksdagen några få dagar innan den fastställda fristen går ut – är absurt. Av detta verk, om något, bör riksdagen och medborgarna kunna kräva pålitlighet och precision. Dessa förväntningar har nu vid upprepade tillfällen kommit på skam.

I motsats till budgetministern kan jag inte ta lätt på riksskatteverkets misslyckanden. Inom enskild företagsamhet skulle så uppseendeväckande förhållanden sannolikt föranleda omorganisation av verksamheten och personella förändringar inom ledningen. Sådant borde också övervägas inom statsförvaltningen, inte minst här.

Jag är besviken över att budgetministern, i likhet med sin företrädare, med jämnmot tycks finna sig i att ett av hans centrala verk fungerar på ett otillfredsställande sätt. Kan verkligen budgetministern vara nöjd med detta? Om inte regeringen ser till att förvaltningsmyndigheterna sköter sig, måste rimligtvis riksdagen finna någon form för att göra detta.

Anf. 12 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Först kanske det finns anledning att något belysa bakgrunden till de rätt hårda – för att inte säga mycket hårda – angrepp som Gunnar Biörck i Värmdö här riktar mot riksskatteverket.

Om man ser på 1979 års utsändning av skattsedlarna, så finner man att det var en viss försening, medan det däremot vid 1980 års taxering torde ha

förekommit endast mycket små förseningar, eller att det i varje fall inte på något sätt varit annorlunda än vad ett så stort arbete som det här är fråga om kan motivera. Man kan utan vidare jämföra situationen med hur det var innan RS-reformen genomfördes. Man har alltså gått över till ett helt nytt system, med de många inkörningsproblem som följer med det.

Det är riktigt att det har varit vissa förseningar med de förtryckta självdeklarationerna vid 1979 och 1980 års taxeringar. Men de förseningarna beror naturligtvis på att det är fråga om väldig arbetsanhopning och komplexa system, och jag får kanske tillägga att det även finns ett tekniskt problem här genom att det bara är ett enda tryckeri i landet som klarar dessa förtryckningar. Också det har varit en omständighet som har varit svår att hantera för riksskatteverket.

Jag tror att man måste vara försiktigare med att beskylla ett ämbetsverk för att ha gjort felbedömningar och för att ha vilselett allmänheten utan att ha bättre grund för de påståendena. Jag tar naturligtvis allvarligt på det här att man skall följa upp de åtaganden som riksskatteverket har att se till att allmänheten, deklaranterna, får det material som de skall ha. Jag har ändå kunnat notera att man har gjort klara förbättringar, och jag hoppas att vi skall kunna fortsätta att förbättra det nyss inkörda systemet.

Anf. 13 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Sedan min fråga till budgetministern har fått en viss publicitet har jag mottagit hänvändelser från kompetenta tjänstemän inom skatteväsendet, som erinrat om att både JO och riksrevisionsverket på senare år riktat kritik mot riksskatteverket som inneburit att verkets funktionsförmåga inte bara i de av mig angivna hänseendena är otillfredsställande.

När det gäller fastighetstaxeringen har jag också fäst mig vid det auktoritära sätt på vilket riksskatteverket kommunicerar med medborgarna även i frågor där riksskatteverket självt felat, medan exempelvis länsstyrelsen i Stockholms län i samma situation på ett föredömligt sätt räckt medborgarna handen, för att travestera ett uttryck i 1809 års regeringsform. Den motion som jag väckt under årets allmänna motionstid om införande av en paragraf i förvaltningslagen av innebörd att *alla* offentliga myndigheter, och inte bara de som är verksamma inom sjukvården, skall behandla medborgarna med respekt och omtanke riktar sig inte minst mot riksskatteverket och dess förgreningar.

Vad budgetministern anförde i sin replik om att han ser allvarligt på de relaterade förhållandena inger i alla fall vissa förhoppningar. Det här är ju ett alldeles speciellt verk. Det är ett verk som kräver så mycket av medborgarna, att medborgarna har all anledning att i gengäld kräva någonting motsvarande av verket. En förlåtande attityd kan vara befogad mot medborgarna, men en överslåtande attityd får aldrig förekomma gentemot myndigheter – på dessa måste kraven vara absoluta.

---

*Om förseningen
av allmänna fastighetstaxeringen,
m. m.*

Måndagen den
9 mars 1981

*Om konsument-
politiken*

9 § Svar på interpellation 1980/81:88 om konsumentpolitiken

Anf. 14 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Carl Lidbom har ställt två frågor till mig:

1. Hur långt är regeringen beredd att driva den konsumentpolitiska nedrustningen?
2. Vilken roll vill regeringen tilldela den konsumentpolitiska lagstiftningen i framtiden?

Av central betydelse för alla medborgare är att den ekonomiska stabiliteten kan förbättras. Detta gäller inte minst för oss i vår egenskap av konsumenter. Ökad ekonomisk tillväxt, bättre produktivitet utveckling och stigande investeringar måste uppnås för att konsumenternas inkomster skall kunna växa på ett i längden hållbart sätt dvs. utan att vara finansierade genom en kraftig upplåning i utlandet. På samma sätt och endast på detta sätt kan en bättre prisstabilitet i längden uppnås.

För att förbättra den ekonomiska stabiliteten har det visat sig nödvändigt att vidta omfattande besparingar i statens utgifter. Detta har varit och är också fortsättningsvis ofrånkomligt, även om olika besparingar som t. ex. nedskärningar av vissa subventioner kan sägas på kort sikt träffa konsumenterna.

Carl Lidboms interpellation om konsumentpolitiken visar ingen som helst förståelse för dessa för konsumenterna så betydelsefulla sammanhang. Därmed skulle den politik Carl Lidbom företräder till skillnad från regeringens komma att leda till en "konsumentpolitisk nedrustning", för att använda interpellantens ordval.

För att inte alla besparingar i de offentliga utgifterna skall drabba de s. k. transfereringarna har det också visat sig nödvändigt att skära ned anslagen till de statliga myndigheterna. Detta har gällt även konsumentverket och statens pris- och kartellnämnd (SPK).

Självfallet kan det göras gällande att varje nedskärning av anslagen för en myndighet reducerar möjligheterna för myndigheten i fråga att fullfölja sina uppgifter på samma sätt som tidigare. Besparingar kan ändock behöva genomföras som ett led i ett överordnat intresse att åstadkomma balans i samhällsekonomin.

Men det kan inte uteslutas att vissa besparingar på myndigheternas anslag kan förenas med en bättre utformning av deras verksamhet t. ex. genom hårdare krav på effektivitet och genom en minskad administration och genom minskad byråkrati för företagen. Det är regeringens strävan – och detta gäller även anslagen till konsumentverket och SPK – att i största möjliga utsträckning ge besparingarna denna inriktning.

Vad beträffar SPK avses prisövervakningen omorganiseras för sådana varor och tjänster för vilka prisbildningen är svårkontrollerad och för sådana nyttigheter som har liten betydelse för den allmänna prisutvecklingen och där det råder en väl fungerande konkurrens. För andra varor och tjänster har regeringen funnit att en prisövervakning med tidigare inriktning alltså är påkallad.

Över huvud taget måste man i den ekonomiska politiken utgå från att inflationen inte kan elimineras på ett sådant enkelt sätt som att den förbjuds. Det främsta botemedlet mot inflation är att kostnadsstegringarna hålls tillbaka, bl. a. i form av minskad byråkrati, och att produktivetsökningar, investeringar och konkurrens befrämjas. Omfattande regleringar kan motverka dessa syften och därmed verka prishöjande i längden.

När det gäller anslagen till konsumentverket vill jag påpeka att ca hälften av den besparing som föreslås för nästa budgetår åstadkoms genom olika intäktsförstärkningar som verket genomför och som alltså inte fordrar någon nedskärning av myndighetens arbete. I fråga om kommande besparingar vill jag erinra om att konsumentverket tillhör de myndigheter som är föremål för särskild översyn. Genom översynen kommer det att klarläggas hur man vid besparingarna bäst skall kunna ta till vara konsumenternas intressen. Resultaten från översynen kommer att underställas riksdagen.

Beträffande Carl Lidboms fråga om den framtida konsumentpolitiska lagstiftningen vill jag svara att den framför allt måste bli beroende av vilka problem som behöver lösas och om de lämpligen löses med lagstiftning. Det är här nödvändigt att göra klart för sig inte bara vilken nytta olika åtgärder för med sig utan också vilka kostnader de är förknippade med. Detta är naturligtvis något som även gäller konsumentpolitiken i stort. Vi får komma ihåg att eftersom låga priser också är ett konsumentintresse finns här en konflikt. Kundvågar, krav på etiketter på svenska, obligatoriska jämförpriser och oinskränkta bytesmöjligheter är exempel på nyttigheter som är, eller kan tänkas vara, praktiska för konsumenterna men som alla samtidigt innebär att varorna blir dyrare.

Att göra dessa påpekanden är – och jag vill starkt understryka detta – inte att vara kallsinnig till konsumentpolitik utan fastmer att ge den en stabil grund.

Sammanfattningsvis, herr talman: Regeringen driver och avser att driva en aktiv konsumentpolitik. En huvuduppgift är att skapa en bättre ekonomisk stabilitet vilket fordrar omfattande besparingar i offentliga utgifter. Besparingarna kommer att genomföras så att konsumentpolitiska intressen inte skadas.

Anf. 15 CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Som sig bör vill jag börja med att tacka handelsministern för svaret. Jag vill också ge honom ett erkännande. Han visade prov på en humor och en självironi som jag inte trodde honom om, låt vara att humorn är av det slag man brukar kalla svart eller sjuk.

I sitt interpellationssvar betonar handelsministern vikten för konsumenterna av en ekonomi i balans och tillägger: "Ökad ekonomisk tillväxt, bättre produktivetsutveckling och stigande investeringar måste uppnås för att konsumenternas inkomster skall kunna växa på ett i längden hållbart sätt dvs. utan att vara finansierade genom en kraftig upplåning i utlandet."

Det är inget dåligt konstaterande av handelsministern i ett par regeringar som lånat så hejdlöst att Sveriges kreditvärdighet snart är ett minne blott, och

som med sin ekonomiska politik kraftigt bidragit till att levnadsstandarden sjunkit och industriinvesteringarna gått till botten – i sanning inte dåligt.

Det viktigaste är att den ekonomiska stabiliteten förbättras, säger handelsministern. Jo tack, det är nog riktigt. Men om jag hade velat ha reda på om regeringen äntligen har bestämt sig för hur detta skall kunna åstadkommas hade jag väl frågat om det och dessutom ställt frågan till ekonomiministern och inte till handelsministern. Nu handlar min interpellation om problem som har något mindre dimensioner, men som i gengäld tillhör Staffan Burenstam Linders eget bord och inte Gösta Bohmans. Den handlar om den administration och den lagstiftning till skydd för konsumenterna som hör hemma under handelsdepartementet.

Genom att svara med goddag – yxskaft och fly en sakdebatt förstärker Staffan Burenstam Linder tyvärr det intryck han redan har gett i flera olika sammanhang, nämligen att han är ointresserad av eller rent av negativt inställd till den konsumentpolitiska verksamhet som han själv i egenskap av handelsminister har förstahandsansvaret för inom regeringen. Handelsministern tycks tro att obalansen i den svenska ekonomin kan ge honom ett alibi för att glömma bort konsumentpolitiken. Men den inställningen bottenar i en felsyn. Konsumentpolitiken blir inte oviktig därför att regeringen låter ekonomin falla sönder – tvärtom. Det är i dåliga tider konsumentpolitiken behövs som bäst.

I och för sig finns det många konsumenter som klarar dyrtidens påfrestningar utan hjälp. Många har fortfarande marginaler att ta av, många kan planera sina inköp och göra de ekonomiska avvägningarna mellan priser och kvalitet. Men jag tror att många inte är i den situationen. Deras ekonomi är redan ansträngd till bristningsgränsen. Deras levnadsnivå är inte sådan att det är så mycket de kan avstå ifrån. De har inte tillräckliga insikter att välja de rätta varorna och finna den bästa användningen för knappa pengar. Många har också svårt att genomskåda den smartare reklamen. Dessutom är det med all sannolikhet så att dåliga tider ökar frestelserna för utsatta näringsidkare att försvara sin existens genom mer hårdför reklam och marknadsföring och genom nedprutning av kraven på produkterna, t. ex. i säkerhetskänslighet.

Det är emellertid inte bara de sociala skälen för att satsa på konsumentpolitiken som vinner i styrka i dåliga tider. Också samhällsekonomiska skäl gör sig gällande med större tyngd än eljest. Konsumentpolitiska insatser som rensar marknaden från dåliga eller rent av skadliga produkter, som bidrar till att bromsa prisstegringarna eller som hjälper konsumenterna att hitta rätt på marknaden och använda sina pengar på ett förnuftigt sätt kan ge stora samhällsekonomiska vinster. Det förhåller sig alltså inte så, som handelsministern tycks tro, att konsumentpolitiken regelmässigt utgör en ekonomisk belastning och verkar prishöjande. Låt mig ge ett enda exempel på motsatsen. Exemplet kan tyckas bagatellartat. Det belyser ändå rätt väl vad det kan vara fråga om.

Omsättningen av avgassystem för bilar uppgår i vårt land till ca 800 milj. kr. om året. Konsumentverket försöker nu genom förhandlingar förmå

bilföretagen att i fortsättningen sätta in rostfria avgassystem på alla nya bilar. Lyckas verket i sina ansträngningar skulle det så småningom kunna spara ca 200 milj. kr. om året åt bilägarna. 200 milj. kr. om året är ett mångdubbelt större belopp än hela konsumentverkets budget. Det skulle inte vara någon lysande affär, varken för konsumenterna eller för samhället, om man skar ner anslagen till verket så att den sortens konsumentpolitiska verksamhet fick inställas eller kraftigt begränsas.

Ingen har begärt att konsumentverket eller SPK skall undantas från den genomgång av möjligheterna att göra besparingar hos myndigheterna som blivit nödvändig av statsfinansiella skäl. Det kan säkert finnas utrymme för ökad effektivitet och bättre användning av tillgängliga medel också hos dessa verk. Men som framgår av exemplet med avgasrören får man se upp, så att man inte genom att dra ner på offentlig verksamhet i själva verket bäddar för samhällsekonomiskt slöseri. Nödvändiga besparingar måste göras med urskillning med andra ord.

Eftersom regeringen tycks vilja gå fram mycket hårdare mot konsumentpolitiken än mot andra statliga verksamhetsområden i sin besparingsiver kvarstår min fråga i interpellationen om den konsumentpolitiska nedrustningen under Staffan Burenstam Linders ledning – dess orsaker och syften.

Vidare måste jag fråga: Vad betyder det när handelsministern i interpellationssvaret apropå kommande besparingar erinrar om att konsumentverket tillhör de myndigheter som är föremål för särskild översyn? Vart vill handelsministern komma?

Jag övergår nu till lagstiftningen. Bakgrunden till min fråga om den konsumentpolitiska lagstiftningen är att reformarbetet i stort sett avstannade när vi fick den första regeringen Fälldin på hösten 1976. Ett par av de socialdemokratiska initiativen fullföljdes. 1978 fick vi en konsumentkreditlag och 1980 en konsumentförsäkringslag, men i stort sett har det rått stiltje. Stiltjen kan på det här området som på flera andra områden åtminstone delvis bero på bristande erfarenhet, bristande initiativkraft och handlingsförmåga hos regeringen. Men det ligger kanske närmare till hands att utgå från att passiviteten när allt kommer omkring är uttryck för en medveten politik. I så fall bör emellertid regeringen också öppet redovisa hur denna politik ser ut, vilka resonemang den grundas på och vart den syftar.

I det stora hela har – det tror jag att man vågar påstå – 1970-talets konsumentpolitiska lagstiftning fungerat väl. Men som man kunde vänta sig har erfarenheten så småningom pekat på vissa brister och luckor. Dessa bör man nu försöka göra något åt. Vi var f. ö. redan när lagarna antogs på det klara med att en översyn skulle bli behövlig efter några år, eftersom lagarna innebar att vi plöjde ny mark och endast erfarenheten kunde ge besked i detalj om hur olika problem skulle bemästras.

Låt mig bara ge ett par exempel, mer eller mindre utvalda på måfå, på initiativ som bör tas nu på grundval av vunna erfarenheter.

En svaghet i marknadsföringslagens och avtalsvillkorslagens regelsystem som visat sig ha praktisk betydelse är att ett avgörande i marknadsdomstolen

bara gäller gentemot näringsidkare som varit instämd. Anta t. ex. att KO drar en bilhandlare inför marknadsdomstolen och får ett avtalsvillkor som denne använder sig av förbjudet som oskäligt mot konsumenten. Om det sedan visar sig att flera hundra andra bilhandlare använder sig av exakt samma villkor, så kan KO i värsta fall bli tvungen att instämma och ta en process mot var och en av dem. Jag får fråga: Håller handelsministern med mig om att detta är en svaghet som man bör göra något åt? Vill handelsministern i så fall ta itu med det?

En annan brist i systemet med rättsskapande genom KO och marknadsdomstolen gäller marknadsföringslagens regler om produktsäkerhet. Det har visat sig att besvärande begränsningar ligger i det förhållandet att KO kan ingripa bara mot enskild säljare som säljer till konsument. Dels kan han alltså inte ingripa mot tillverkare och importörer i den mån dessa inte själva har sålt farliga produkter till konsument, dels kan han inte heller ingripa mot produkter som säljs till andra än enskilda, exempelvis till offentliga institutioner. Som det nu är kan lagen alltså inte tillämpas på farliga leksaker som används på daghem, eftersom köparen av leksakerna är en kommun och inte en konsument i lagens mening. Även här behövs enligt min åsikt en lagändring snarast. Håller handelsministern med om det, och tänker han i så fall göra någonting åt det?

Ett sista exempel. En gammal tanke är att KO borde få föra talan för enskilda konsumenter dels när det är fråga om att få fram prejudikat av allmänt intresse, dels av praktiska skäl i fall då ett stort antal konsumenter har liknande anspråk mot samma näringsidkare. Ett exempel på när det skulle ha varit av värde om KO hade kunnat föra talan vid domstol eller reklamationsnämnd för ett stort antal konsumenter – i detta fall var anspråken inte bara likartade utan identiska – mot en och samma företagare är charterföretaget Scantours bedrägliga debitering av oljepristillägg för ca 15 000 charterresenärer, som i reklamen lovades att inga som helst tillägg skulle utgå på en gång bokade biljetter. Trots att saken fick åtskillig uppmärksamhet i massmedia var det bara 150 av de ca 15 000 resenärerna som vände sig till allmänna reklamationsnämnden och fick tillbaka de pengar de betalat för mycket. Med det exemplet som utgångspunkt vill jag åter fråga handelsministern: Håller handelsministern med om att detta är något som det borde göras någonting åt, och tänker han i så fall ta behövliga initiativ?

Om handelsministern behagade besvara de frågor i konkreta lagstiftningsämnena som jag nu har ställt, så kanske det skulle bli litet lättare att begripa vad det är för konsumentpolitik som regeringen vill föra – om den nu vill föra någon konsumentpolitik alls. Ännu bättre vore det om handelsministern också ville ta tillfället i akt att förklara varför ett antal betänkanden i viktiga konsumentpolitiska frågor blivit liggande i byrålåden i kanslihuset. Det gäller bl. a. ett betänkande med förslag till konsumenttjänstlag, ett annat med förslag till produktansvarslag och ytterligare ett med förslag till ny konkurrensbegränsningslag. En ny konkurrensbegränsningslag har utlovats i jag vet inte hur många propositionsförteckningar från de borgerliga

regeringarna, men mer än ett nummer i propositionsförteckningen har det aldrig blivit.

Herr talman! Det räcker faktiskt inte med att handelsministern påstår att "regeringen driver och avser att driva en aktiv konsumentpolitik" och att den konsumentpolitiken kommer att ta sig uttryck bl. a. i "omfattande besparingar i offentliga utgifter", t. ex. för konsumentpolitiska ändamål. Handelsministern är skyldig riksdagen en något vettigare, begripligare och mer sammanhängande redovisning än han presterat. Han är fortfarande svaret skyldig på den väsentliga frågan: Vad är det för slags aktiv konsumentpolitik som han och hans regering bedriver, och vad är det för besparingar som han vill göra på konsumentpolitikens område men som inte skulle skada konsumentintressena?

Anf. 16 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Låt mig till att börja med konstatera att det ingalunda är som herr Lidbom tycks föreställa sig, nämligen att regeringens besparingar när det gäller konsumentpolitik innebär att själva konsumentverket har hamnat i en oerhört mycket sämre situation än den man befann sig i för ett antal år sedan. Budgetåret 1975/76 var anslaget till konsumentverket 22 milj. kr., och det föreslås för nästa budgetår bli 38 milj. kr. Det är ju inte exempel på någon total nedrustning, som herr Lidbom försöker få det att framstå som.

Under senare år har det förekommit ett aktivt arbete inom ramen för konsumentpolitisk lagstiftning – jag avser då avtalsvillkorlagen, konsumentskyddet för småhusköpare, vidtagna åtgärder på distributionsområdet, glesbygdssatsningar, konsumentkreditlagen, konsumentförsäkringslagen. Ytterligare arbete pågår vad gäller lagstiftningen.

När det gäller de olika exempel som herr Lidbom tog upp och som han ville att jag skulle anlägga konkreta synpunkter på, så ligger beredningsansvaret i lagstiftningsfrågor på detta område, som herr Lidbom vet, på justitiedepartementet. Det är alltså inte möjligt för mig att på detta stadium ge konkreta besked om de olika avtalskomplex som herr Lidbom tar upp, utom vad gäller konkurrenslagstiftningen. Om jag minns rätt stod detta, under den första tiden som jag var handelsminister, inte uppsatt på någon propositionslista – det stod, tycker jag att jag kommer ihåg, uppsatt på en av folkpartiregeringens propositionslistor när folkpartiet var i regeringsställning. Det är f. n. uppsatt på en lista över kommande propositioner, och det är meningen att en proposition skall föreläggas riksdagen.

Carl Lidbom tog upp olika konkreta spörsmål vad gäller lagstiftningen, och i det sammanhanget kan nämnas att i marknadsdomstolen gäller ett föreläggande bara för den som blivit instämd till marknadsdomstolen. I rättssäkerhetens namn kan man inte på något enkelt sätt låta ett visst utslag gälla för alla, eftersom så många olika fall faktiskt inte alltid är helt entydiga. Jag tror att det skulle uppstå mycket stora praktiska problem – men jag är inte lika skicklig jurist som herr Lidbom, så jag kan ha fel – om man skulle göra gällande att ett utslag i marknadsdomstolen i ett visst ärende skulle gälla för alla andra. Det skulle bli oerhört många tvister om i vad mån ett visst fall

verkligen var helt entydigt med ett annat som behandlats i marknadsdomstolen. Men det finns faktiskt praktiska problem – Carl Lidbom fäster uppmärksamheten på dessa. Det kan nämligen vara otympligt att släpa alla inför marknadsdomstolen som har gjort sig skyldiga till någonting som marknadsdomstolen synes ha ogillat. Men jag tror att det praktiska problemet är ganska lätt att lösa, eftersom det ute i näringslivet finns en stor följsamhet när det gäller marknadsdomstolens utslag. Alldeles självmant och i eget intresse granskar man dessa för att försöka anpassa sitt eget uppträdande i enlighet därmed. Det som jag nu har sagt utesluter inte att det kan finnas fall där det inte har varit på det viset, och det är självfallet beklagligt.

Vad gäller den lagstiftning där herr Lidbom går långt in i enskildheter, så bör man också observera att det finns ett intresse att åstadkomma en nordisk samordning. Det innebär att beredningsprocesser och lagstiftningar ofta kan försenas, och det är då en nackdel. Men det har många gånger ansetts vara en fördel, herr talman, att man i frågor av detta slag så långt det är möjligt söker åstadkomma en samordning på det nordiska planet.

Herr Lidbom säger också att jag präglas av humor och självironi. Ja, humorn är sjuk, säger han, därför att jag i interpellationssvaret talar om behovet av en förbättrad ekonomisk balans, och om herr Lidbom velat diskutera den saken hade han inte vänt sig till mig utan till ekonomiministern i stället. Jag tror att en sådan debatt med ekonomiministern skulle vara mycket värdefull för herr Lidbom – en del av de missuppfattningar som han ofta sprider skulle korrigeras. Att jag gav mig in på att kort antyda att det behövs en förbättrad ekonomisk balans beror på att det förhållandet ger en bakgrund till ett antal åtgärder som vi f. n. måste genomföra – en bakgrund till behovet av besparingar, som förvisso på kort sikt kan drabba också konsumenterna. Det gäller t. ex. när man minskar livsmedelssubventionerna, som vi varit tvungna att göra för att försöka rätta till budgetbalansen. Det är klart att detta på kort sikt inte är till fördel för konsumenterna, men det är på lång sikt avsevärt bättre för konsumenterna – och det är vi allihopa – att sträva efter en förbättrad ekonomisk balans.

Vi kan tala hur länge som helst, herr Lidbom och jag, om vad som är orsaken till våra nuvarande balansrubbningsar, men det är föga fruktbart i det här sammanhanget. Nu är det viktigt att konstatera att det faktiskt finns problem i Sverige och att vi är skyldiga att försöka komma med förslag till åtgärder. Men när det gäller praktiska förslag om vad vi skall göra är socialdemokraterna föga konstruktiva.

Det är typiskt, herr talman, att socialdemokraterna förklarar att vi måste ha ett budgetunderskott som är mindre – och försöker låta konstruktiva när de säger det – men att vi samtidigt här i riksdagen ser exempel på att socialdemokraterna ingalunda genererar sig för att på punkt efter punkt föreslå ytterligare statsutgifter, som i dag när det gäller konsumentverket.

Socialdemokraterna försöker att lösa det dilemma genom att föreslå en lång rad ytterligare skattehöjningar. Då skulle jag vilja fråga Carl Lidbom: Anser Carl Lidbom att det är till konsumenternas fördel att få dessa

ytterligare skattehöjningar som ni vill föreslå för att skaffa fram ytterligare pengar till alla olika myndigheter och till andra centrala utgifter? Jag tycker inte det. Jag tycker att det är dålig konsumentpolitik.

Över huvud taget är det märkligt, herr talman, att i tidningar läsa socialdemokratiskt inspirerade inlägg som utgår från att det nu håller på att bli någon sorts oerhört förfall på det konsumentpolitiska området därför att man måste göra vissa besparingar inom konsumentverket. Det är märkvärdigt, herr talman, att man tror att den stora skillnaden i högaktning för konsumenterna sitter i några miljoner hit eller dit till konsumentverket. Den stora skillnaden sitter i stället i den respekt som man har för frihet och valfrihet – det som man är beredd att ge konsumenterna.

Låt mig ta en sådan sak som affärstidsreglering, som socialdemokraterna föreslog bl. a. med utgångspunkt från konsumentpolitiska intressen. Anser Carl Lidbom att det hade varit bra konsumentpolitik med en sådan lagstiftning som ni ville ha? Är det bra konsumentpolitik att ständigt gå emot Nordsat, som socialdemokraterna gör? Är det inte bättre konsumentpolitik att låta det vara större valfrihet? Den förbudsmentalitet som ofta kännetecknar socialdemokraterna anser jag vara mycket dålig konsumentpolitik.

De här aspekterna ger ett mycket vidare och ett mycket mer intressant sammanhang än frågan om en eller annan miljon hit eller dit till konsumentverket.

Jag vill också starkt understryka att en marknadsekonomi ger långt bättre villkor för konsumenterna än någonsin förmynderi och socialistisk regleringsekonomi kan ge. Och det är detta, herr talman, som är de stora konsumentpolitiska frågorna.

Jag anser det alldeles sanslöst att bullra så mycket om anslaget till konsumentverket och blunda för det hot mot konsumenternas frihet som skulle uppstå genom regleringspolitik och förmyndarmentalitet.

Anf. 17 CARL LIDBOM (s) replik:

Herr talman! Vissa borgerliga politiker sitter fast i gamla ingrodda vanor från fordomdags. De har vant sig vid att interpellationsdebatter är till för att borgerliga politiker skall få fråga ut socialdemokrater. Jag tycker att vi skall återvända till konstitutionen och följa vad som där föreskrivs, nämligen att interpellationsdebatter faktiskt är till för att oppositionen skall få ställa frågor till regeringen och för att regeringen skall svara för sitt fögderi och sin politik. Låt oss alltså spara debatten om affärstidslagar m. m. till något annat sammanhang, där min skyldighet att gå i svaromål är lika stor som handelsministerns.

Jag tycker fortfarande att herr Burenstam Linder ger prov på en litet underlig och samtidigt halsbrytande humor. Ni skall inte stoltsera med att anslagen till konsumentverket har stigit så våldsamt sedan 1975/76 och mena att det därför inte är någon särskilt farlig nedrustning som nu pågår. Ökningen i siffror, i kronor och ören, blir förstås ganska imponerande vid en jämförelse mellan vårt senaste år vid regeringsmakten och dagens situation,

men det beror – vilket Staffan Burenstam Linder känner till lika väl som jag – på att ni under mellantiden åstadkommit en relativt präktig inflation.

Det är riktigt att ekonomisk stabilitet är A och O för konsumenterna, liksom för medborgarna också i många andra egenskaper. Det är även riktigt att vi har sådana ekonomiska svårigheter att det nu är en nödvändighet att göra besparingar på all möjlig offentlig verksamhet, bl. a. också på konsumentverkets och SPK:s anslag. Jag bestred inte alls detta. Men vilka slutsatser drar handelsministern av dessa förhållanden? Ser han det nu som mindre angeläget än tidigare att fortsätta med konsumentpolitiska insatser? Tänker han försöka fundera över om det kan ligga någonting i påståendena från vårt håll att konsumentpolitiken kanske är t. o. m. samhällsekonomiskt vettig, inte bara socialt försvarbar? Eller har han ständigt den företagarpräglade attityden att varje konsumentpolitisk insats är en belastning för företagen, påverkar priserna negativt och därför också är negativ för konsumenterna? Jag tycker att herr Burenstam Linder inte skall skämmas för sin politiska grundfilosofi utan i stället skall exponera den och tala om vad som blir konsekvenserna av den, både på anslagssidan och på lagstiftningsidan.

Det hade vidare varit mycket prydligt, om handelsministern hade gittat lära sig elementa åtminstone om vad som ingår i hans eget fögderi. Han avvisar en del av mina frågor om olika lagar med att dessa inte berör hans ansvarsområde. I mina exempel och frågor tog jag huvudsakligen upp marknadsföringslagen och avtalsvillkorslagen, och de tillhör faktiskt handelsdepartementets eget fögderi och ligger under handelsministerns eget ansvar. Jag hoppas att han kan inse det och följaktligen vill besvara mina frågor.

Trots att frågorna inte skulle höra till handelsministerns område gick denne ändå in på det ena exemplet, om möjligheten att utsträcka ett prejudikat att gälla utanför det begränsade område som fallet avser – men det andra exemplet, om produktutveckling, sade han inte ett ord om.

Anf. 18 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Det är förvånansvärt att Carl Lidbom, som ju ändå är så intresserad av konsumentpolitik – något som jag i hög grad håller honom räkning för – ändå inte för ordningens skull vill slå fast, att det stora konsumentpolitiska intresset f. n. är att åstadkomma en bättre ekonomisk balans, att det för detta fordras olika åtgärder, även besparingar, liksom att konsumentpolitiska åtgärder som föreslås eller övervägs kan vara – även om de inte nödvändigtvis behöver vara det – förenade med sådana kostnader att de prishöjningar som blir följderna inte är ett konsumentpolitiskt intresse. Om Carl Lidbom inte ser att det finns ett sådant avvägningsproblem när det gäller konsumentpolitiken, är han inne på mycket farliga spår.

I det som jag nu har sagt ligger förvisso att många konsumentpolitiska insatser är av stor betydelse, både för de enskilda och för samhällsintresset, och det är bakgrunden till att regeringen trots allt för en aktiv konsument-

politik, något som jag har exemplifierat. Det gäller oavsett de etiketter som Carl Lidbom klistrar på den.

Det är vidare ett stort intresse för konsumenterna att vi strävar efter att utforma ett ekonomiskt system som så litet som möjligt präglas av byråkrati. När jag tog affärstidsregleringen som exempel på ett sådant spörsmål gjorde jag det inte för att avtvinga herr Lidbom någon synpunkt, utan det var en helt retorisk fråga – retorisk i den bemärkelsen att den stora majoriteten av svenska folket precis vet att detta vore dålig konsumentpolitik. Man vet också att socialdemokraterna – med vissa undantag – har propagerat och röstat för att det skulle införas en sådan här krångellagstiftning, som skulle göra livet svårare för konsumenterna.

Jag tycker också – fortfarande med utgångspunkt i det stora intresse som herr Lidbom har visat för konsumentpolitik – att det skulle vara på sin plats att rent allmänt konstatera att ett marknadsekonomiskt system ger mycket mer av valfrihet, mycket mer av frihet över huvud taget, för konsumenterna än det skulle bli med mer och mer av förmynderi och regleringar och mer och mer av skattehöjningar för att finansiera centrala tyckare som skall avgöra, om vi skall ha det ena eller det andra. Låt oss slå fast att det grundläggande är en stor valfrihet för konsumenterna.

Jag upprepar: Vad som nu är sagt innebär inte att det som i mer begränsad bemärkelse går under beteckningen konsumentpolitik skulle vara dåligt. Tvärtom finns det där mycket som har gjorts och kommer att göras.

Anf. 19 CARL LIDBOM (s) replik:

Herr talman! Ja, vill man inte höra tapper man till öronen, och vill man inte tala om konsumentpolitik talar man om något annat i stället. Det är fortfarande samma goddag – yxskaft.

Jag har inte frågat vare sig Staffan Burenstam Linder eller Gösta Bohman om den ekonomiska politiken. Men både Staffan Burenstam Linder och jag har här sagt till leda, att det är en självklar utgångspunkt att ekonomisk balans är ett grundintresse för konsumenterna liksom för medborgarna som arbetstagare och i alla möjliga egenskaper. Vi har båda konstaterat att i en så usel ekonomisk situation som vi befinner oss i f. n. är besparingar på statsbudgeten nödvändiga. Vidare har vi båda konstaterat att konsumentpolitiken i och för sig inte kan vara undantagen från dessa besparingar.

Men sedan skulle debatten börja: Vad är det som förenar och vad är det som skiljer? Vilken attityd intar handelsministern till konsumentpolitiken? Anser handelsministern att konsumentpolitiken i det här läget egentligen har förlorat sitt intresse – vi har inte råd med den? Eller anser handelsministern i likhet med mig att konsumentpolitiken kanske är extra angelägen när tiderna är dåliga? Det finns svaga konsumenter som behöver hjälp och stöd från samhället mer än någonsin just nu, och det finns konsumentpolitiska insatser att göra som är vettiga, även sett ur företagets och ur samhällets synpunkt – de är samhällsekonomiskt lönsammare. Och anser handelsministern att man i den mån det inte drar med sig kostnader bör gå vidare med reformarbetet med hjälp av lagstiftning?

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om konsument-
politiken*

All right – den debatten har handelsministern inte velat ta. I stället talar han om allt möjligt annat. Han börjar beskylla socialdemokraterna för att vilja ha skattehöjningar. Jag vet inte om han är i färd med att upprepa de fadäser som Lars Tobisson begick häromdagen – herr Tobisson talade om marginalskattesänkningar som finansierar sig själva. Eller vad skall det här föreställa? Till debatten i dag hör det i varje fall inte på något vis.

Jag vill göra ett sista försök att återföra Staffan Burenstam Linder till ordningen. Försök att åtminstone svara på den fråga jag nu vill ställa: Ni säger i interpellationssvaret att ett verk som konsumentverket inte bara skall bli föremål för vanliga besparingar, som andra verk, utan det skall också bli föremål för en särskild översyn. Vad är det handelsministern har i tankarna? Är det att det skall skäras ner hårdare i konsumentverket än i andra verk? Är det låt mig säga ett slags allmän överflödighet i delar av detta verks arbete som handelsministern tycker sig ha funnit? Eller vad syftar handelsministern på när han talar om denna särskilda översyn?

Anf. 20 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Jag har faktiskt i dag inte talat om några skattesänkningar. Jag sade bara att om man skulle gå på den socialdemokratiska linjen och vara så ointresserad av besparingar, skulle den politiken leda till krav på skattehöjningar. Jag syftade då inte bara på konsumentverket utan på den allmänna uppläggning ni har med ökade anslag överallt, trots att ni anser att budgetunderskottet är för stort. Och ni föreslår också ibland skattehöjningar. Det var det jag konstaterade. Jag tycker det är dålig konsumentpolitik. Jag vet att Carl Lidbom tycker att det är bra om det sitter allt fler personer i central ställning och avgör hur de enskilda människorna skall ha det. Men min uppfattning är den att skattehöjningar som begränsar konsumenternas möjligheter till ett fritt val är dålig konsumentpolitik.

För att de besparingsansträngningar som görs på olika håll skall få så god utformning som möjligt, för att de inte skall skada intressen som man inte vill skada, görs denna översyn på konsumentverket. Jag tror inte att herr Lidbom skall anstränga sig att skapa någon ödesmättad stämning utifrån det förhållandet.

Anf. 21 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Som konsument upplever jag det som mycket positivt att jämförpriser har kommit att bli allt vanligare. Det är klart att någon extra insats krävs av företagen för att de i samband med prismärkningen också skall få med jämförpriserna. Och visst kostar det något – det har handelsministern alldeles rätt i. Men med den teknik som nu finns måste merkostnaden i de flesta fall bli mycket marginell. Det har också SPK visat i sina undersökningar.

Tack vare denna lilla, närmast marginella merkostnad får jag och alla andra konsumenter en information som ger oss förutsättningar att göra kloka inköp, att hålla våra hushållskostnader nere. I ekonomiskt kärva tider, då många människor tvingas skära ned sin konsumtion, är en utbredd

användning av jämförpriser en landvinning av stort värde både för konsumenterna och för samhällsekonomin. Det hoppas jag att också handelsministern tycker och är beredd att säga.

Utvecklingen mot en ökad användning av jämförpriser har inte kommit av sig själv. Konsumentverket och konsumentombudsmannen har drivit på och fortsätter att göra det. Som exempel kan nämnas den anmälan som nu ligger i marknadsdomstolen mot ett företag som inte har velat ge uppgifter om jämförpriser. Som konsument kommer jag med intresse att följa utgången av det ärendet.

Konsumentinformation är naturligtvis mycket mer än bara jämförpriser. Den rymmer bl. a. kommunal rådgivning, grundad på opartiska tester av hushållsmaskiner och andra varor som är dyra i inköp och där konsumenten därför kan finna det särskilt viktigt att veta vad han eller hon får för sina pengar.

Varor som kan förorsaka olyckor och skada dem som använder dem är dyra varor – dyra för dem som drabbas och dyra för samhället som får stå för t. ex. vårdkostnader. Att stärka skyddet för konsumenterna mot farliga varor är och förblir en viktig uppgift för de myndigheter som verkar inom konsumentområdet.

Vi som känner starkt för marknadsekonomin och vill bevara och stärka den kan knappast önska oss något bättre än många kostnadsmedvetna och välinformerade konsumenter. Genom sina inköp påverkar de priset och kvaliteten på de varor som utbjuds. Detta i sin tur blir till glädje också för de konsumenter och konsumentgrupper som inte är lika nogräknade vid sina inköp.

Information och utbildning är därför av central betydelse i konsumentpolitiken. Men visst behöver vi också lagar som skyddar utsatta konsumentgrupper, t. ex. barnen, mot otillbörlig marknadsföring.

Som jag ser det är syftet med konsumentpolitiken att främja förtroendet för marknadsekonomin. Konsumentpolitiken är ett medel att rycka undan grogrunden för en socialistisk agitation, baserad på den rovdrift och det lurendrejeri som kan frodas i marknadsekonomin utkanter. Konsumentpolitik är ett stöd för seriösa affärsmetoder och hederliga företag. Därför kan vi som värnar om marknadsekonomin inte acceptera en konsumentpolitisk nedrustning.

Vad jag här har sagt innebär inte att konsumentmyndigheterna skulle undantas från kravet att se över sin verksamhet, att skära bort det som är mindre väsentligt och att spara. Det måste, som handelsministern så riktigt understryker, ske inom alla delar av samhället för att vi skall lyckas med uppgiften att återvinna balansen i ekonomin. I vissa fall kan radikala förändringar behövas. När det gäller sådant som kan ha gått fel och behöver rättas till inom det konsumentpolitiska området kommer handelsministern säkert att handla i enlighet med den fina konservativa idétradition som har 1700-talsfilosofen Edmund Burke som sin främste uttydare. Burke understryker att den som vill ändra och laga i samhällskroppen skall gå till verket

med aktsamhet – han skall nalkas defekterna såsom en god son nalkas sin faders sår.

Anf. 22 CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet, men det är med en viss tvekan som jag begagnar mig av denna förmån – debatten börjar f. ö. likna fördettingarnas parad med deltagande av två f. d. handelsministrar och en som snart är f. d. handelsminister. Anledningen till att jag tvekar att fortsätta debatten är att det börjar gå upp för mig att handelsministern inte har någon som helst önskan att ge en redovisning av sakfrågorna. Han håller sig envist till sitt goddag – yxskaft och svarar ingenting i sak.

Men då får man försöka att på annat sätt få fram vad det handlar om. Och det fick vi nyss genom Hadar Cars anförande som gav en viss relief åt vad handelsministern sade. Staffan Burenstam Linder talar om att det väsentliga i konsumentpolitiken är konsumentens frihet att välja vad han vill ha, och så följer ett vackert lovtal till marknadsekonomin. Punkt och slut. Det är en viss kantighet i detta evangelium. När Hadar Cars talar påminner man sig att någon folkpartist har sagt: Att vara folkpartist är att vara kluven. Hadar Cars talar också vackert om marknadsekonomin – inte ett öga kan förbli torrt! – och om de svaga konsumenterna som skall skyddas.

Men för en gångs skull har jag en viss sympati för kluvenheten. I sak hamnar nämligen Hadar Cars inte så långt bort från min egen attityd. Till skillnad från vad Staffan Burenstam Linder påstår har jag som utgångspunkt att den svenska ekonomin i väsentliga delar skall vara marknadsstyrd. Den ingår i ett internationellt marknadssystem som vi inte har för avsikt att bryta sönder. Denna marknadsekonomi har sina förtjänster, vilket vi då och då öppet har redovisat, såsom en förmåga att främja effektivitet och skapa förutsättningar för valfrihet för konsumenterna.

Men detta konstaterande säger inte ett smack om vilken konsumentpolitik vi skall föra. Det är först där problemet börjar. Där har jag vissa föreningspunkter med Hadar Cars. Liksom han tror jag att man får betänka att en massa konsumenter inte svarar mot läroboksfilosofin om den välorienterade, självständiga, kunnige konsumenten som i realiteten styr marknaden. Det finns människor som har svårt att få pengarna att räcka till och som inte är så välorienterade på en marknad som f. ö. – på grund av prisjippon, märkesjippon och sådant – blir allt svårare att överblicka. Det finns en rad människor som av särskilda skäl behöver effektiva insatser från samhällets sida och som behöver en handelsminister som är intresserad av deras problem. Det är en rad insatser som behöver göras t. ex. för handikappade. Det är en rad insatser som kan behöva göras till förmån för invandrare. Det är en rad insatser som behöver göras för att tillgodose behoven hos de konsumenter som råkar bo avlägset och har svårt att ta sig in till butiker.

Det borde hos handelsministern ha funnits åtminstone en reminiscens av att dessa problem existerar. Konsumentpolitikens kanske väsentligaste

uppgift är att hjälpa de svaga konsumenterna. Den blir extra viktig när svaga konsumenter trängs hårt i dåliga ekonomiska tider.

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om konsument-
politiken*

Anf. 23 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Herr Lidbom sade att det var med viss tvekan han tog till orda. Jag vill bara säga att jag tycker att det alltid är välmotiverat när herr Lidbom tvekar att ta till orda.

Jag vill också markera att jag har ett stort intresse för de konsumentpolitiska frågorna. Jag har redogjort för den uppfattningen och analyserat vad regeringen har gjort och gör och vilka överväganden som ligger bakom det.

Herr Cars framförde många kloka synpunkter. Jag har inte någon invändning mot dem. Såvitt jag förstod menade herr Cars inte heller att jag sagt någonting som strider mot de synpunkter han anförde.

Anf. 24 HADAR CARS (fp):

Herr talman! För mig finns det ingen anledning att uppleva någon klivenhet i mitt försvar för marknadsekonomin och för en väl fungerande konsumentpolitik. Tvärtom! Jag upplever konsumentpolitiken som ett sätt att stärka marknadsekonomin. Dilemmat, klivenheten, finns snarare hos dem – och dit räknar jag inte Carl Lidbom – som är doktrinära socialister. En doktrinär socialist måste rimligtvis ha uppfattningen att det i en socialistisk ekonomi, där allt ordnas och sköts centralt och där de kloka avvägningarna görs av myndigheterna, inte behövs någon konsumentpolitik alls. Så är också fallet i de länder som bekänner sig till en socialistisk samhällssyn – där finns inte någonting som förtjänar att betecknas som konsumentpolitik.

Någon klivenhet upplever som sagt inte jag. Den som tar upp den saken kanske har mött den i andra sammanhang och där känt sig mera besvärad av den än jag har gjort.

Anf. 25 CARL LIDBOM (s):

Herr talman! Det här blir, tyvärr, en allt bedrövligare debatt.

Hur mycket har Hadar Cars varit med i politiken? Han tror att vi socialdemokrater är doktrinära socialister som vill ha en centraldirigerad och detaljreglerad ekonomi och jämför vår politik med konsumentpolitiken i vad han kallar socialistiska stater! Det var väl närmast en slip of the tongue – han menade uppenbarligen östeuropeiska, kommunistiska stater.

Vi kan över huvud taget inte föra några vettiga debatter här i kammaren om vi inte accepterar att var och en själv får redogöra för sin grundsyn och sedan diskuterar det befogade och icke befogade i varandras åsikter. Men att byta roller så att jag talar om vad herr Cars tycker och herr Cars talar om vad jag tycker är rena rama barnkammaridiotin!

Anf. 26 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Jag beklagar att Carl Lidbom hade så bråttom att han inte hann uppfatta vad jag sade. Jag beskyllde ingalunda honom för att ha en

doktrinär socialistisk uppfattning, och jag beskyllde verkligen inte heller socialdemokratiska partiet för att ha det. Jag sade att det finns de som har en doktrinär socialistisk uppfattning – det kan säkert också Carl Lidbom konstatera – och att de kan uppleva ett dilemma, ett dilemma som jag själv aldrig har upplevt.

10 § Svar på interpellationerna 1980/81:91 och 92 om den svenska vapenexporten

Anf. 27 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Herr talman! Maj Britt Theorin har frågat om jag kan dementera uppgifterna att robotsystem 70 finns i Dubai och Bahrein och om det är möjligt och rimligt att delleveranser med sammansättning utomlands och eventuell vidareförsäljning kan ske utan svenskt tillstånd. Hon har vidare frågat om jag anser det tillfyllest att krigsmaterielinspektören ensam och inte ett parlamentariskt organ skall kontrollera ansökningar och besluta om tillstånd för vapenexport.

Eva Hjelmström har frågat om jag avser att ta initiativ till att en parlamentariskt sammansatt nämnd med representanter från samtliga partier inrättas för att följa och kontrollera den svenska exporten av krigsmateriel.

Då Maj Britt Theorins tredje fråga berör samma ämne som den fråga Eva Hjelmström ställer i sin interpellation besvarar jag interpellationerna i ett sammanhang.

Enligt de uppgifter som Maj Britt Theorin refererar till skulle robotsystem 70 (RBS 70) finnas i Dubai och Bahrein. Det är självfallet omöjligt att fullt ut kontrollera varje uppgift av det slag Maj Britt Theorin återger. Något tillstånd att exportera RBS 70 till de två nämnda staterna har emellertid inte getts.

Vid en undersökning som krigsmaterielinspektören gjort har tillverkaren AB Bofors angett att företaget inte heller upplåtit någon licens för tillverkning utomlands av RBS 70 eller på annat sätt satt någon i stånd att tillverka systemet.

De tillstånd som har getts för export från Sverige av RBS 70 har avsett ett mycket begränsat antal länder. Tillstånden har gällt dels hela enheter av systemet, dels i begränsad omfattning reservdelar, bestående av särskilda komponenter med kortare livslängd. Dessa komponenter kan alltså inte sammansättas till hela enheter.

I intet fall har tillstånd getts för försäljning till något utländskt företag i vilket Bofors har ägarintressen. Köparna har varit statliga myndigheter eller statliga företag, och försäljningen av RBS 70 har i sistnämnda fall förenats med intyg från statlig myndighet i köparlandet om att materielen är avsedd för de egna försvarsstyrkorna.

Som svar på den fråga som ställs både i Maj Britt Theorins och Eva Hjelmströms interpellation vill jag inledningsvis erinra om att frågan om en

parlamentarisk nämnd väcktes av 1969 års krigsmaterielexportutredning. Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande restes flera tungt vägande invändningar mot att en sådan rådgivande nämnd som den av utredningen föreslagna inrättades.

I den proposition som år 1971 (1971:146) följde på utredningen framhöll föredragande statsrådet att konstitutionella skäl talade emot en nämnd av detta slag. Om en parlamentarisk nämnd kopplas in vid Kungl. Maj:ts avgörande av enskilda ärenden, skulle detta, sägs det i propositionen, innebära en principiell nyhet som är främmande för vår författning. Enligt denna har riksdagen inte att befatta sig med Kungl. Maj:ts beslut i enskilda ärenden på annat sätt än genom den i grundlagen föreskrivna granskningen genom konstitutionsutskottet. Inte heller finns behov av en sådan nämnd för att Kungl. Maj:t i viktiga principfrågor skall kunna samråda med företrädare för riksdagen. Dåvarande handelsministern uttalade som sin mening att rätt forum för samråd var utrikesnämnden.

Denna uppfattning, som delades av riksdagen, har senast framförts av utrikesutskottet i det betänkande vari utskottet år 1979 hemställde om en översyn av riktlinjerna för svensk export av krigsmateriel. Betänkandet fick riksdagens godkännande (UU 1978/79:25, rskr 226).

Utskottet ansåg att utrikesnämnden fyllde den funktion för samråd som tidigare diskuterats och att frågan om ett särskilt parlamentariskt organ för vapenexporten inte behövde behandlas vid översynen. Direktiven till den kommitté som tillsattes samma år, 1979, ansluter till utskottets uttalande.

Kommittén har dock varit oförhindrad att beröra frågan om samråd. Jag kan givetvis inte föregripa de slutsatser som kommittén skall dra, men jag har förstått att den inte funnit anledning att i princip ifrågasätta utskottets och riksdagens ståndpunkt i samrådsfrågan.

Självfallet avvaktar jag utredningens betänkande och remissbehandlingen av det. Mot bakgrund av vad jag anfört anser jag det inte finnas någon anledning att nu aktualisera den fråga som väckts av interpellanterna.

Låt mig till slut mot bakgrund av ett påstående i Maj Britt Theorins tredje fråga beröra handläggningen av ärenden rörande krigsmaterielexport. Det är inte, som Maj Britt Theorin gör gällande, så att krigsmaterielinspektören ensam beslutar om tillstånd för vapenexport, utan i alla frågor av någon som helst betydelse fattas besluten av regeringen i dess helhet. Ärendena bereds gemensamt av handels- och utrikesdepartementen, ibland också tillsammans med andra departement.

Anf. 28 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min interpellation.

Jag noterar att handelsministern *inte* dementerar uppgifterna att RBS 70 finns i Dubai och Bahrein. "Det är självfallet omöjligt att fullt ut kontrollera varje uppgift av det slag Maj Britt Theorin återger", säger han. Det är i sig ett mycket oroande uttalande. Den högste ansvarige ministern kan inte fullt ut kontrollera sådana uppgifter.

Bakgrunden är denna. Den 1 februari i år uppgav Londontidningen

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Observer att Boforstillverkad sofistikerad utrustning, laserstyrda robotar RBS 70, sålts till Mellersta Östern, närmare bestämt till Dubai och Bahrein.

"In the course of extensive inquiries into the arms trade however we have been told that these laser-guided missiles have been sold to Bahrain and Dubai. Reliable diplomatic sources and senior executives of large non-Swedish arms manufacturers told us that the deals have gone through. --- We have seen the RBS-70 deployed in Bahrain at the outbreak of the Iran-Iraq war, a senior arms industry executive said last week. --- In Dubai, a diplomatic source said that the purchase of the RBS-70 by the Dubai Central Command was 'common knowledge'. --- Arms industry sources indicated that a company owned by a South East Asian government may have been involved in the transactions."

(Inofficiell översättning:

Under loppet av omfattande undersökningar av vapenhandeln har man emellertid meddelat oss att dessa laserstyrda missiler har sålts till Bahrein och Dubai. Pålitliga diplomatiska källor och ansvariga chefer hos stora icke-svenska vapenhandlare meddelade oss att affärerna har genomförts. --- Vi har sett RBS 70 utplacerade i Bahrein vid utbrottet av kriget mellan Iran och Irak, sade en chef i en vapenindustri förra veckan. --- I Dubai sade en diplomatisk källa att det var 'allmänt känt' att RBS 70 hade köpts av Dubais krigsledning. --- Källor inom vapenindustrin påpekade att ett företag, ägt av en östasiatisk stat, kan ha varit inblandat i affärerna.)

Dessa uppgifter bekräftas i flera militära tidskrifter, som exempelvis Military Balance, London, Defense & Foreign Affairs Daily och Strategic Mid-East & Africa.

Enligt Military Balance har Bahrein och Dubai redan RBS 70, och Tunisien har roboten på order.

Uppgifterna bekräftas i Defense & Foreign Affairs Daily av den 23 april 1980:

"Reliable sources in Dubai indicate that the Emirate is to take delivery of its Swedish Bofors RBS-70 mobile surface-to-air missile systems (SAMs) in July, via a cut-out organization in Singapore. ---

Two other Middle Eastern states - Tunisia and Bahrain - have already also ordered RBS-70s, with deliveries via Singapore."

(Inofficiell översättning:

Pålitliga källor i Dubai antyder att emiratet kommer att få sitt svenska rörliga Bofors RBS 70 landbaserade raketsystem (SAM) levererat i juli, via en bulvanorganisation i Singapore. ---

Också två andra stater i Mellanöstern - Tunisien och Bahrein - har redan beställt RBS 70-system, med leverans via Singapore.)

I Strategic Mid-East & Africa bekräftas uppgifterna likaså:

"The Swedish defence manufacturer, AB Bofors, has defied Swedish laws prohibiting the sale of arms to the Middle East and has provided three regional countries with its man-portable RBS-70 surface-to-air missile (SAM) system.

The three countries concerned are: Tunisia, Dubai and Bahrain. According to highly reliable sources, the transactions were carried out through Singapore. The sources there noted that components for the RBS-70 system were shipped to Singapore for assembly before being trans-shipped to the client states in the Middle East.”

(Inofficiell översättning:

Den svenska tillverkaren av försvarsmateriel, AB Bofors, har trotsat svenska lagar som förbjuder försäljning av vapen till Mellersta Östern och har försett tre länder i detta område med sitt bärbara landbaserade (SAM) missilsystem RBS 70.

De tre länderna i fråga är: Tunisien, Dubai och Bahrein. Enligt mycket tillförlitliga källor genomfördes affärerna via Singapore. Därvarande källor påpekade att komponenterna till RBS 70 skeppades till Singapore för sammansättning före vidarebefordran till köparstaterna i Mellersta Östern.)

Detta är förklaringen till min andra fråga, om det är möjligt att i delar leverera roboten till ett land för sammansättning och leverans vidare.

Handelsministern säger nu att något tillstånd att exportera RBS 70 inte har getts. Vidare anför han att Bofors angett att företaget inte heller upplåtit någon licens för tillverkning utomlands av RBS 70 eller på annat sätt satt någon i stånd att tillverka systemet. De tillstånd som har getts har avsett ett mycket begränsat antal länder, säger handelsministern. Tillstånden har gällt dels hela enheter av systemet, dels reservdelar. Dessa komponenter kan inte sammansättas till hela enheter, uppger handelsministern vidare. Inte heller har tillstånd getts för försäljning till något utländskt företag i vilket Bofors har ägarintressen. Köparna har varit statliga myndigheter eller statliga företag.

I de tidskrifter jag har refererat, och vilkas uppgifter handelsministern *inte* dementerat, uppges att leveransen av RBS 70 har skett via Singapore. Bofors äger två bolag i Singapore – 40 % av vapenfabriken Allied Ordnance Company, som enligt uppgift tillverkar Boforsvapen för vidare spridning till länder dit Sverige av principiella skäl inte exporterar vapen, och 60 % av BID Engineer in Singapore. Enligt tidningen Observer kan ett företag ägt av en *regering* i Sydostasien varit involverat i transaktionen. Jag skall återkomma till detta.

Den intressanta frågan är naturligtvis på vilket sätt RBS 70 har kommit till Mellersta Östern. Självfallet visar detta exempel hur bristfällig kontrollen av den svenska vapenhandeln är. Spridning av krigsmateriel kan ske på flera sätt. Det kan ske genom

direktexport av färdiga vapen eller komponenter till vapensystem,

export av vapen till utländsk tillverkare av krigsmateriel,

vidareförsäljning av svenska vapen som ursprungligen sålts till ett visst bestämt land,

licenstillverkning av svenska vapen utomlands eller genom

svenska företags delägarskap i utländska krigsmaterielindustrier.

Det är uppenbart att den svenska lagstiftningen inte är tillfyllest för att

uppfylla intentionerna från 1971. Det är också uppenbart att kontrollen av den svenska vapenhandeln är mycket svag.

Handelsministerns uppgift att försäljningen av RBS 70 har förenats med intyg från statlig myndighet i köparlandet om att materielen är avsedd för de egna försvarsstyrkorna behöver kommenteras. Sådana intyg utan efterföljande kontroll är knappast av något värde. Detta framgår av ett avslöjande i Observer av några journalister som skaffat sig precis de dokument som handelsministern talar om. I Observer står:

”Documents can be bought in London. --- The documents, known as end-user certificates, can be bought for cash and other favours at some Third World embassies in London. --- Most arms deals are the result of government-to-government negotiations at a high level, often ministerial. It is in the field of the smaller transactions that opportunities exist to exploit the system. The value of an end-user certificate is that in some circumstances it is the main document required to obtain an export licence.”

(Inofficiell översättning:

Dokument kan köpas i London. --- Dokumenten, s. k. slutanvändarintyg, kan köpas i utbyte mot kontanter eller andra förmåner vid några av tredje världens ambassader i London. --- De flesta vapenuppgörelser är resultatet av förhandlingar på hög nivå regeringar emellan, ofta ministeriella. Det är i fråga om de mindre transaktionerna som tillfällen finns att dra nytta av systemet. Värdet med ett slutanvändarintyg är att det under vissa omständigheter är huvuddokumentet för att exportlicens skall kunna erhållas.)

Med de köpta dokumenten i sin hand reste så journalisterna till Bryssel och Lissabon. På kontoren hos mycket respektabla handlare accepterades de som verkliga köpare och tilläts att handla också med andra vapen som fanns i lager.

Vad dessa uppgifter bekräftar är att *kontrollen* av såväl kontrakt som övriga handlingar måste avsevärt förstärkas. Det hjälper således inte med intyg från statlig myndighet i köparlandet om att materielen är avsedd för de egna försvarsstyrkorna, om sådana intyg hur lätt som helst kan köpas och ingen efterföljande kontroll sker.

Detta leder mig över till den tredje frågan om ett parlamentariskt organ som skall kontrollera ansökningar och besluta om tillstånd för export. Här svarar handelsministern med att återge vad som skedde då 1969 års krigsmaterielexportutredning föreslog en parlamentarisk rådgivande nämnd. Utredningen föreslog en sådan nämnd och de flesta remissinstanser tillstyrkte, men av konstitutionella skäl återfanns inte förslaget i propositionen. Sedan dess har många diskutabla vapenexportaffärer kommit upp i Sveriges riksdag. Jag behöver knappast upprepa dem alla. De bekräftar med önskvärd tydlighet behovet av en parlamentarisk kontroll och beslutanderätt över vapenexporten.

Eftersom handelsministern, med sin positiva inställning till vapenexporten, inte vill ha någon parlamentarisk nämnd som fattar beslut om exporten, och årligen lämnar en redovisning till riksdagen samt kontrollerar vapen-

kontrakten och deras efterlevnad. måste det rimligen bli riksdagens sak att ta ställning till denna fråga.

I en särskild motion till detta riksmöte har därför en grupp socialdemokrater tagit upp problemet med hemlighetsmakeriet kring vapenexporten. Vi säger i denna motion att vapenhandeln i dag är hemlig i Sverige. Detta kan jämföras med andra länder, exempelvis USA, där man öppet redovisar och i kongressen diskuterar och även i vissa fall beslutar om vapenhandeln. En särskild kommitté har där till uppgift att fatta beslut om vapenhandeln. I Sverige sköts i dag tillståndsgivningen av krigsmaterielinspektören underordnad handelsministern. Handeln med vapen är hemlig även för riksdagen. Med hänsyn till den explosionsartade ökningen av exporten under 1970-talets senare del och det allt större antalet rapporter om att svenska vapen uppträder där de inte bör finnas, måste kravet på en fullständig parlamentarisk kontroll och öppen årlig redovisning till riksdagen tillgodoses. Det är inte demokratiskt acceptabelt med en hemlig vapenexport. Medborgarna har faktiskt rätt att veta till vem – och vilka vapen – Sverige exporterar.

Därför kan det inte heller vara tillräckligt med information till ett fåtal ledamöter i utrikesnämnden. Dessa har ingen beslutanderätt – dvs. ett demokratiskt ansvar kan inte utkrävas. Därtill har utrikesnämnden tystnadsplikt. Öppen debatt och ifrågasättande kan därför inte ske.

Det är rimligt att, som i andra länder, riksdagen får möjlighet att diskutera vapenexporten och att ett särskilt parlamentariskt organ bereder och fattar beslut om vapenexporten samt årligen redovisar för riksdagen.

Nu är det ju så att en särskild utredning arbetar med översynen av vapenexporten. Den tillsattes efter en socialdemokratisk partimotion 1979, vari man bl. a. angav följande motiv för översynen: den starka ökningen av vapenhandeln, att svensk vapenexport måste ses mot bakgrund av den internationella vapenhandeln, att gränsen mellan defensiva vapen och övrig krigsmateriel är så svår att dra att det kan finnas skäl att pröva om inte begreppet bör tas bort, problemet med licenstillverkade vapen utomlands och behovet av parlamentarisk kontroll.

I direktiven till utredningen fastslås dock att frågan om ett parlamentariskt organ för vapenexporten inte skall behandlas av kommittén. Det har den dåvarande handelsministern klargjort i sina direktiv. Detta betyder att riksdagen i det förslag som regeringen på grundval av den sittande utredningen kan tänkas föreslå riksdagen inte kommer att få pröva om tillståndsgivningen fortfarande endast skall ligga hos krigsmaterielinspektören och i vissa fall hos regeringen, eller hos ett parlamentariskt organ. Den här ordningen kan inte vara tillfredsställande.

Sedan riksdagen senast behandlade kravet på en utredning av vapenexporten har det framkommit hur orimligt det är att tillstånd för vapenexport inte är underordnat en fullständig parlamentarisk kontroll och parlamentariskt beslut. Vi har därför i vår motion till riksdagen krävt att lagstiftningen skall skärpas, att ett parlamentariskt organ skall tillsättas som fattar beslut om vapenexporten och årligen redovisar till riksdagen dess inriktning och omfattning, samt att licenstillverkning och reexport av svenska vapen

underordnas svensk lagstiftning. Det blir därmed riksdagens sak att ta ställning till detta, oavsett om regeringen kommer med något förslag eller ej.

Avslutningsvis vill jag ändå till handelsministern ställa några följdfrågor om export av Robot 70 till Mellersta Östern.

1. Till vilka länder har RBS 70 exporterats?
2. Har ett statligt företag i Singapore fått köpa RBS 70?
3. Är Bofors delägare i detta företag?
4. Det kanske väsentligaste: Vilka åtgärder är handelsministern beredd att vidta för att intentionerna i lagen skall följas?

Anf. 29 TALMANNEN:

Jag vill meddela att de delar av Maj Britt Theorins anförande som utgörs av engelsk citerad text kommer att införas i protokollet men kommer att åtföljas av en översättning, som vi skall ombesörja.

Anf. 30 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar handelsministern för svaret på min interpellation.

Malaysia – Spicabåtar som används mot gerillan i en omfattande inre konflikt.

Pakistan – Saab Supporter, ett attackflygplan, utnyttjas under väpnade inre oroligheter.

Indonesien – artillerivapen, kulsprutor, kulsprutepistoler, andra eldvapen och utskjutningsanordningar för militärt bruk. Vapen som används till ett ohyggligt folkmord på befolkningen på Östra Timor.

Oman – patrullbåtar används för att slå ner PFLO och inre uppror mot förtryckarregimen.

Iran – en avancerad ammunitionsfabrik under shahens tid. Hur mycket Iran fick i övrigt är, som i så många andra fall, svårt att få klarhet i.

Argentina – Bantamrobotar levererades till en av Latinamerikas hårdaste militärdiktaturer.

Brasilien – en annan hård militärdiktatur: s. k. defensiv och annan krigsmateriel, vilken går inte att få klarhet i på grund av sekretessbestämmelserna.

Sydafrika – svenska vapen har påträffats där, vapen som alltså används för att bekämpa dem som strider mot apartheidregimen.

Och nu senast gällde det Dubai och Bahrein. Svenska RBS 70 har enligt den engelska tidningen Observer påträffats i dessa länder.

Detta, herr talman, är bara några exempel på de skandaler som har duggat tätt omkring den svenska vapenexporten under de senaste åren. Men var gång de tagits upp i riksdagen har vederbörande statsråd förklarat endera att det är helt i enlighet med bestämmelserna alternativt att "det hade vi inte en aning om", precis som i Telubskandalen. Så ock i dag.

Som Maj Britt Theorin påpekat förnekar handelsministern inte att svenska vapen kan finnas i Dubai och Bahrein. Han förklarar att tillstånd inte givits

för försäljning dit, vilket är en helt annan sak. Detta liksom de tidigare uppräknade fallen visar bara på ohållbarheten i de nuvarande bestämmelserna. Detta liksom tidigare fall visar på nödvändigheten av den insyn och kontroll som den utredning föreslog som låg till grund för propositionen Staffan Burenstam Linder åberopar i svaret men som Kjell-Olof Feldt senare strök. Ironiskt nog var också de borgerliga i utredningen överens om att en parlamentarisk nämnd skulle inrättas. Kravet på en parlamentarisk kontroll är ett krav som ställs inte bara av vpk utan av allt fler människor i detta land.

Staffan Burenstam Linder hävdar nu, liksom Kjell-Olof Feldt 1971, att en sådan insyn och kontroll skulle vara främmande för vår konstitution. Jag hävdar, herr talman, att motsatsen är fallet. Vapenexport och export av krigsmateriel är av den karaktären att demokratin för det första kräver att de måste omgärdas av skärpta, odiskutabla bestämmelser, som klart skiljer sig från andra bestämmelser på exportområdet. För det andra bör vapentillverkning stå helt under samhällets ägandeskap och kontroll. Och för att förbättra denna kontroll och motverka reaktionära tendenser måste det slutligen finnas en demokratiskt vald instans, helst en parlamentarisk nämnd, med alla partier representerade, som följer och kontrollerar utvecklingen. Jag anser att hemlighetsmakeriet måste upphöra. Riksdagens valda ledamöter och medborgarna i vårt land måste ha rätt att kräva denna insyn och denna kontroll av vapenexporten. Målet måste naturligtvis vara att kraftigt söka nedbringa vapen- och krigsmaterielexporten – ja, i ett annat försvarssystem stoppa den.

Nu ökar i stället vapenexporten kraftigt. 1979 uppgick den totala vapenexporten till 1 680 milj. kr., enligt Göran Hagelin på FOA, vilket är en dramatisk förändring i förhållande till i mitten av 1970-talet.

Det är ett faktum att regeringen och inte minst Staffan Burenstam Linder använder sig av vapenexporten som en bekväm regulator för att upprätthålla sysselsättning och ge lättvunna förbättringar i handelsbalansen. Detta är oerhört cyniskt, för hur många människoliv kostar det inte? Vapen är till för att användas – så sker också, vilket inte tycks ha gått upp för regeringen.

Staffan Burenstam Linder har tidigare sagt att "om inte vi säljer så gör andra det". Det innebär att Sverige på världssarenan framträder som dödens krämare samtidigt som man i andra sammanhang försöker uppvisa ett neutralt och progressivt ansikte. Inte minst den genomgång av länder till vilka export har skett och sker som jag gjorde inledningsvis gör det uppenbart att ett flertal av dem utmärks av terror mot civilbefolkningen och förtryckande av alla mänskliga rättigheter enligt FN-stadgan. Detta, herr talman, måste också strida mot utrikesutskottets betänkande och uttalanden 1971, där det särskilt uppmärksammades att man inte skall exportera till diktaturer. Nu hänvisar Staffan Burenstam Linder liksom hans föregångare i stället till propositionens mer luddiga uttalanden.

Herr talman! Vapenexporten i världen ökar alltmer – framför allt exporten till u-länderna. Det blir en allt starkare ström av alltmer raffinerade vapen från de rika länderna till de fattiga länderna i tredje världen. Det har från

svenskt håll påståtts att vapenexporten är nödvändig för försvaret. Flera forskare har påvisat det orimliga i denna argumentation. Samtidigt är det naturligtvis uppenbart att det inte bara krävs en ändring i fråga om vapenexporten. Det krävs också en omläggning av försvarspolitik till förmån för ett folkförsvaret med huvudinriktning mot ett befolkningskydd och från den nuvarande tekniskt inriktade, dyrbara och mycket sårbara organisationen.

På den internationella kvinnodagen i går demonstrerade kvinnor över hela landet under parollerna Vapenmiljarderna till mat och Stoppa vapenexporten. Demonstrerande kvinnor återfinns här utanför riksdagshuset också nu. De krav kvinnorna ställer är sådana som omfattas av allt fler, oavsett partipolitisk färg. Jag vill sluta med att fråga Staffan Burenstam Linder

för det första om han är beredd att påskynda de utredningar som arbetar med frågan om en omläggning av vapenproduktionen till förmån för en civilproduktion, något som f. ö. också skulle ge fler jobb, och

för det andra om han inte är beredd att tillmötesgå de krav som kvinnorörelsen och andra har ställt på skärpt kontroll och ökade restriktioner vad gäller vapenexporten och därmed ändra direktiven för utredningen så att de också omfattar tillsättandet av en parlamentarisk nämnd.

Vid den uppvaktning som Kvinnokamp för fred gjorde för några veckor sedan sade handelsministern sent omsider – handelsministern är uppenbarligen inte beredd att svara på medborgarnas frågor förrän de kommer i form av interpellationer i riksdagen – att kontrollen i dag är tillräcklig och att alla har full insyn, något som vi alla vet inte är riktigt.

Herr talman! Låt mig till sist konstatera att under den korta tid som jag har talat har de militära utgifterna kostat världens folk mer än 50 milj. kr. Under den tid debatten hittills har pågått har de kostat världens folk mer än 200 milj. kr. Samtidigt har tusentals människor dött av undernäring. Det är dags att göra sådana jämförelser. Det är dags att ta ansvar också för rustningsspiralen.

Anf. 31 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! De frågor som Eva Hjelmström och Maj Britt Theorin ställt här är konstitutionellt intressanta, och jag skall uppehålla mig vid den konstitutionella problematiken.

Eva Hjelmström kräver en parlamentarisk nämnd som skall följa och kontrollera den svenska vapenexporten. Maj Britt Theorin går ett steg längre. Det parlamentariska organ hon efterfrågar skall kontrollera ansökningar om och besluta om tillstånd för vapenexport.

Som framgått under debatten är denna idé icke ny. Den lanserades av 1969 års krigsmaterielexportutredning. När utredningen var ute på remiss fanns det – som också har påpekats – somliga som tyckte att förslaget om en nämnd i och för sig var bra. Jag har särskilt stannat vid ett remissyttrande, som är intressant. Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund, SSU, ansåg att inrättandet av en nämnd av det slag som utredningen föreslagit ingav en rad principiella betänkligheter. Det allvarligaste var, menade man, att det skulle

kunna medverka till att frågor rörande krigsmaterielexporten lyfts över den offentliga partipolitiska debatten. Som exempel angav man att partiorganisationernas inflytande över frågan därmed skulle allvarligt försvåras. Det var, sade man, lika betänkligt att tro att regeringen skulle kunna arbeta med en parlamentarisk kontroll över sitt interna arbete. Enligt SSU var detta ett orimligt arbetssätt, varför SSU yrkade på att förslaget inte skulle föranleda någon åtgärd. Så såg alltså det socialdemokratiska ungdomsförbundet på frågan för tio år sedan. Man såg kanske saken på det sättet, eftersom det då satt en socialdemokratisk regering. Detta förringar emellertid ingalunda värdet av SSU:s uttalande.

Det här lyssnade handelsminister Feldt på, och han avvisade tanken på att inrätta en rådgivande parlamentarisk nämnd. Utskottet tyckte precis som det föredragande statsrådet, och riksdagen följde utskottet. Sedan har frågan, som sagt, aktualiserats igen i interpellationsdebatter liksom även i motioner. Men det är att observera att utrikesutskottet 1979 ansåg, precis som handelsminister Feldt, att det rätta organet för rådgivning och rådfrågning är utrikesnämnden. Detta blev då direktiv för den utredning som nu sitter, krigsmaterielexportkommittén.

Man kan ju fundera litet över vad frågarna är ute efter. Antingen har man glömt sin gamla frändskap med sitt ungdomsförbund eller också tycker man att ungdomsförbundet hade fullständigt fel den gången. Men vad är det för fel på utrikesnämnden? Denna nämnd är sammansatt av representanter för i varje fall de fyra stora partierna, och man är ingalunda bunden av majoritetens uppfattning när det gäller vilka frågor som skall diskuteras. Det står i regeringsformen att det räcker att fyra av utrikesnämndens ledamöter begär att få diskutera en viss fråga för att den skall få diskuteras. Såvitt jag vet har också krigsmaterielexportfrågor under senare år diskuterats i utrikesnämnden i ökad omfattning.

Det här leder fram till en fråga, närmast till Maj Britt Theorin. Maj Britt Theorin anser alltså att hennes partikamrater i utrikesnämnden icke sköter sin uppgift till belåtenhet. Det är det ena. Sedan har vi den kontrolluppgift som åvilar riksdagens konstitutionsutskott. Eftersom de nuvarande bestämmelserna tydligen inte anses vara till fyllest, måste vi – så länge det inte dementeras – dra slutsatsen att Maj Britt Theorin tycker att hennes partikamrater i konstitutionsutskottet icke riktigt klarar rollen som granskarare av vad regeringen gör i de här frågorna. Det skulle vara intressant att få svar på de här punkterna. Möjligen rymmer interpellationsfrågorna och motionen en motsättning inom det största partiet i riksdagen. Det skulle vara intressant att få den saken belyst.

Sedan återstår egentligen bara att säga att, såvitt jag har kunnat se, har regeringen vid tillämpningen följt de nu gällande reglerna. Den här regeringen, den förutvarande regeringen, liksom även den socialdemokratiska regeringen har följt bestämmelserna till fullo. Man skulle faktiskt – det vill jag säga – ha kunnat vara mer generös, men man har inte varit det, eftersom vapenexport är en mycket känslig sak. Det är också riktigt att vi ser saken på det sättet.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Som jag har konstaterat i mitt interpellationssvar, har vi sålt till ett mycket begränsat antal länder – i enlighet med praxis anger vi inte vilka. I inget fall har det skett någon försäljning till något statligt företag i vilket Bofors är delägare. I ett fall har det skett försäljning till ett statligt företag, men Bofors är icke delägare i det. Det gällde ett helstatligt företag.

Vilka intentioner har vi i dessa frågor? Som jag redan sagt, kan man inte få fullständiga garantier. Därför gör vi en noggrann prövning av varje försäljning. Vidare tillåter vi försäljning endast till statliga organ och i vissa fall med end-user statements. Och vi måste utgå från att våra regler respekteras. I den mån det finns några antydningar om att så inte skulle vara fallet, finns det skäl att försöka bringa klarhet så långt som möjligt. Vi avser också att ha detta under uppsikt.

Det kan också påpekas – även om det är så att man inte kan få några fullständiga garantier, som jag har sagt – att i de flesta fall är det mycket lätt för de länder som önskar skaffa sig vapen att göra det, helt öppet, utan att besvara sig med att försöka kringgå något visst lands exportbegränsningar, med de problem som sådant förvisso medför i samband med utbildning, service och reservdelsanskaffning. Det finns ju ett stort utbud av vapen på den internationella marknaden. Låt mig understryka att Sveriges export av vapen endast utgör 0,3 % av den totala vapenexporten.

Angående den parlamentariska nämnden – och över huvud taget andra bestämmelser som gäller vapenexportärenden – har vi, som har framgått flera gånger, en parlamentariskt sammansatt utredning som granskar detta f. n. Det är därför högst naturligt för mig att på nuvarande stadium avvakta vad denna utredning kommer fram till. Betänkandet kommer ganska snart. Därför är det inte någon brist på egna uppfattningar om jag konstaterar att dessa frågor kommer att ytterligare belysas. Låt oss då vänta och se vad utredningen har för olika förslag. Till en del har vi hört vilka olika ändrade bestämmelser man kommer att föreslå. När jag har lyssnat till detta, har det förefallit mig vara kloka ändringsförslag.

Vad gäller själva nämnden är det så – det kanske vi skall påminna oss – att det förslag som fanns 1969 inte, som Maj Britt Theorin kanske vill försöka få det att låta som, innebar att det skulle vara en beslutande nämnd, utan förslaget gick i stället ut på att man skulle ha en rådgivande nämnd som man skulle höra innan beslut fattades. De olika uppfattningar som finns och som har kommit till uttryck beträffande detta förslag har inte bara jag belyst i mitt interpellationssvar utan också Sven-Erik Nordin gått igenom på ett mycket klagörande sätt. Maj Britt Theorin – jag tror det var hon – sade att jag konstaterar i mitt interpellationssvar att en sådan här nämnd skulle vara främmande för vår författning. Vad jag sade – trogen min egen idé i nuvarande läge då vi snart får en utredning på bordet som kommer att belysa

dessa frågor – var inte att jag ansåg att det var främmande för vår författning att ha en sådan nämnd, utan jag återgav de resonemang som dåvarande handelsministern Feldt hade fört. Han hade sagt att det var främmande för vår författning.

Sedan tror jag att Maj Britt Theorin också gjort gällande att de direktiv för utredningen som dåvarande handelsministern Cars utfärdade skulle utesluta att utredningen funderade på frågan om en rådgivande nämnd. Saksituationen är, såvitt jag förstått, den att utrikesutskottet, när man där företog en översyn av de här bestämmelserna och den här lagstiftningen, sade att utredningen inte behövde ta upp frågan om en rådgivande nämnd, eftersom utskottet ansåg det så självklart hur denna fråga skulle behandlas; att det inte behövdes något utredande därom. Dåvarande handelsministern Cars återgav – kanske med något andra ordalydelser – utrikesutskottets överväganden på den punkten. Men – och det är det som till sist är det intressanta – såvitt jag har förstått har utredningen inte ansett sig av några direktiv förhindrad att faktiskt fundera på hur man skall ha det i just denna fråga.

Eva Hjelmström hade många krav på förbättrad demokrati och mera insyn. Det är ju honnörsbegrepp som är utomordentligt betydelsefulla, men även om Eva Hjelmström har höga ideal i dessa avseenden, är jag inte säker på att det politiska system som hon förfäktar skulle i praktiken komma att visa sig ge mera av insyn och demokrati. När neutrala observatörer försöker beskriva de kommunistiska länderna har jag inte sett att det kännetecknande där är mera demokrati och bättre insyn än i andra länder. Det förefaller mig i stället som om det kommunistiska systemet ledde till motsatsen. – Jag tror säkert att Eva Hjelmström har höga ideal, men jag bara pekar på hur det har kommit att bli i praktiken när systemet har satts i verket i en del länder.

Eva Hjelmström sade också att olika kvinnoorganisationer f. n. demonstrerade utanför riksdagshuset till förmån för de olika önskemål som hon hade. Ja, men en naturlig fråga att ställa sig i det sammanhanget är ju: I vilka kommunistiska länder kan man över huvud taget demonstrera samtidigt som det försiggår öppna parlamentsdebatter?

Anf. 33 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Så fick vi på nytt bekräftat det vi så många gånger har upplevt i denna kammare: Inga uppgifter lämnas ut om vilka länder man exporterar till – av praxis, sade handelsministern. Vapenhandeln är hemlig för de svenska medborgarna. Vapenhandeln är hemlig för riksdagens ledamöter. Det är detta vi har tagit upp till diskussion. Dessutom är kontrollen av vapenexporten mycket bristfällig. Detta har inte minst RBS 70-affären visat.

Vi fick alltså inte veta vilka länder det gäller. Vi vet däremot att det var ett helstatligt företag, men inte något som Bofors äger. Det är just hemlighetsmakeriet som vi vänder oss emot. Vi kan inte förstå varför svenska medborgare inte skall kunna få veta, inte kunna ta ställning till hur vi moraliskt handskas med någonting som vi i princip har sagt skall vara förbjudet.

Vi kan via journalister, via utländska tidningar – som jag har visat här tidigare i dag – plocka fram de uppgifter som ni inte vill ge till svenska folket. Det kan inte vara till fyllest att riksdagen inte seriöst skall kunna diskutera huruvida principerna i vår lagstiftning följs eller inte följs.

Det är därför som vi i vår socialdemokratiska motion har ställt kravet på parlamentarisk beslutanderätt. Den partimotion som föranledde utredningen tar också upp den bristfälliga parlamentariska kontrollen av vapenexporten.

Får jag bara säga till herr Nordin att det gör mig litet bekymrad att höra att centern tydligen backar från sin tidigare ganska kritiska inställning till vapenexporten genom att helt acceptera den utveckling som har skett under 1970-talet, med en mycket markant ökning och med en alltmer bristfällig kontroll.

Vad utredningen 1969 begärde var en rådgivande nämnd. Man gjorde det därför att det är av stor vikt att besluten i dessa ärenden är föremål för fortlöpande kontroll och insyn. Den konstitutionella kontroll som sker genom konstitutionsutskottets granskning är enligt 1969 års utredning inte ur alla synpunkter tillräckligt effektiv, främst därför att den sker i efterhand. Det är således inte Maj Britt Theorin som anklagar utskottet. I konstitutionsutskottet måste man veta vad man skall fråga om. Man känner där inte till varje vapenaffär, precis lika litet som jag gör det. Utskottet måste fråga sig fram och *i efterhand* gå in och kontrollera hur affärer sköts. Men för att *i förväg* kontrollera att lagstiftningen följs behövs det en parlamentarisk kontroll. För att öka den allmänna insynen i denna typ av ärenden och göra insynen aktuell föreslog den dåvarande utredningen att en rådgivande parlamentarisk nämnd tillsätts.

Nu kräver vi en beslutande nämnd – det är alldeles riktigt som Staffan Burenstam Linder säger. Det är en annan sak än en rådgivande nämnd. Vad vi är ute efter är att lägga ett parlamentariskt ansvar någonstans, där också andra partier får insyn och kontroll och kan ta ansvar för de beslut som fattas, precis som vi gör i varje annan fråga i Sveriges riksdag.

Om man skall välja att ha en parlamentarisk nämnd under regeringen eller en parlamentarisk nämnd under riksdagen tycker jag är en sak för den nu sittande utredningen att granska. Men en politiskt sammansatt parlamentarisk nämnd som skall kunna gå in i varje ärende och granska att det står i överensstämmelse med intentionerna i lagen och som även skall kunna granska efterföljden är naturligtvis viktig. Inte minst skall nämnden kunna granska vapenkontrakt. Det är någonting centralt – det har vi lärt oss av Telubaffären. Den visar nämligen att ingen kände till vad som stod i vapenkontrakten. Hade vi haft en parlamentarisk nämnd som också granskade vapenkontrakten, skulle sådana saker inte kunna inträffa.

Detta är nödvändigt för att riksdagen skall ha rätt att årligen få en ordentlig debatt om vapenexporten och för att medborgarna skall kunna få den information som är rimlig. Jag förstår inte varför Sverige inte skall kunna leva upp till dessa demokratiska intentioner.

Någon har sagt att vapenhandel inte är riktigt detsamma som andra

ärenden, eftersom det gäller affärshemligheter. Frågan är bara vem hemligheten skall gälla för – för företagen eller för de svenska medborgarna? Medborgarna måste kunna räkna med att de lagstiftande organen och Sveriges riksdag har en chans att kunna kontrollera att våra lagar efterföljs.

Jag tycker inte att man skall dra sig undan denna allvarliga fråga och det ökade trycket från allmänheten om parlamentarisk kontroll och insyn med något slags konstitutionellt undanglidande. Det är inte fråga om någon kritik mot utrikesnämnden eller konstitutionsutskottets ledamöter. Utrikesnämnden är ett slutet organ, som får information från regeringen i utrikespolitiska frågor. Ledamöterna av utrikesnämnden har tystnadsplikt och kan följaktligen inte för allmänheten tala om vilka uppgifter de fått. Man kan heller inte räkna med att utrikesnämndens ledamöter skall kunna tränga in i varje vapenexportärende.

Våra krav grundar sig på det faktum att vi menar att det är demokratiskt riktigt att parlamentet har en insyn i vapenexportärendena och att allmänheten har en demokratisk kontroll. Eftersom handelsministern åberopade direktiven till den statliga utredningen vill jag bara påpeka att det i direktiven står att frågan om ett parlamentariskt organ inte får övervägas. Däremot får utredningen gärna undersöka om utrikesnämnden kan få dessa informationer från regeringen. Det kan inte vara till fyllest.

Anf. 34 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Låt mig först konstatera att när argumenten tryter hos moderaterna går man ifrån sakfrågan och börjar diskutera andra länder. Låt mig påminna Staffan Burenstam Linder om att det vi nu diskuterar är vapenexporten från Sverige.

Staffan Burenstam Linder sade att demokrati och insyn är honnörsord för mig och mitt parti. Så är förvisso fallet. Det är just utifrån dessa principer, dessa honnörsord, som vi kräver en kontroll av vapenexporten. Låt mig där rätta Sven-Erik Nordin: Vi kräver inte enbart något slags rådgivande nämnd. Vi har i våra partimotioner också krävt att den nämnden skall vara beslutande. Om den inte skall kunna ingripa är det ingen vits med den.

Nu säger Staffan Burenstam Linder att vi inte kan få reda på till vilka länder vapen exporteras. Det är inte brukligt enligt praxis. Men det är just detta som inte bara vi utan också en rad andra vill komma åt. Trots den noggranna prövning som Staffan Burenstam Linder åberopar dyker märkligt nog svenska vapen upp i en rad länder jag tidigare räknat upp, bl. a. Sydafrika och Indonesien – men det senare visste vi om – där de inte borde finnas. Jag tycker det är dubbelmoral och hyckleri från regeringens sida när man tar så lättvindigt på de här frågorna. Man påstår sig stödja progressiva krafter i Sydafrika mot apartheidregimen. Samtidigt påträffas svenska vapen där. Samtidigt exporterar Sydafrika vapen till Marocko, som använder dem i kriget mot Polisario. Man har å ena sidan, som jag tidigare påpekat, påstått sig – åtminstone före den famösa omröstningen i FN – stödja Östra Timors självständighet och vara positiv till att Indonesien skall upphöra med sin

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

ockupation. Å andra sidan levererar man vapen till Indonesien som använts riktade mot Östra Timor. Det är alltså kommersiella intressen som styr vapenexporten på bekostnad av mänskligt liv och lidande.

Uppenbarligen kan också licensbestämmelserna mycket lätt kringgås. Om licenser t. ex. säljs till Frankrike kan de därifrån exporteras vidare. Frankrike har över huvud taget inga begränsningar för vapenexporten, utan det är fritt fram. Därför krävs alltså en ökad kontroll – det krävs att vi får skärpta bestämmelser.

Som tidigare påpekats var den utredning som låg till grund för 1971 års beslut mycket kritisk mot de instrument för konstitutionell kontroll som förelåg i konstitutionsutskottets efterhandskontroll. Man sade att det inte var tillräckligt. Nu återopas i stället utrikesnämnden. Jag skulle vilja fråga: Hur många gånger har utrikesnämnden tagit upp frågan om vapenexporten? Hur många gånger har några ingripanden skett från utrikesnämndens sida? Såvitt jag vet ingen gång. Jag kan försäkra att om vi suttit med i den, skulle så ha skett. Detta är ur vpk:s synpunkt oerhört intressant. Det är vi som hårdast drivit frågan om vapenexporten, men vi är alltså helt utestängda. Vi har alltså ingen som helst möjlighet i dag till insyn eller påverkan. Jag frågar mig om detta är i överensstämmelse med demokratiska principer.

Anf. 35 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Låt mig för Maj Britt Theorin bara påpeka att centern ingalunda har backat från några åsikter i den här frågan.

Det var centern som under senare hälften av 1970-talet motionerade och krävde en ny översyn av bestämmelserna för vapenexport. Det var före socialdemokraternas motion, glöm inte bort det! Jag skrev motionen själv. Jag påpekade där att de nuvarande riktlinjerna borde ersättas av lagstiftning. Jag påpekade att man borde markera skillnaden mellan defensiva och offensiva vapen och att ländervalet var viktigt. Hur stor framgång de synpunkterna vunnit får vi se när krigsmaterielexportkommittén är färdig med sitt arbete.

Maj Britt Theorin är kritisk mot utrikesnämnden och säger att den är som ett slutet rum – där har man tystnadsplikt. Ja, men hur skulle den här parlamentariska nämnden, om den skulle inrättas, komma att se ut? Kommer man inte också där att kräva tystnadsplikt? Självfallet kommer man att göra det.

Låt oss anta att Sverige skall upprätta ett samarbetsavtal om vapentekniskt utvecklingsarbete med ett annat neutralt land. Sådant förekommer. Det kan då inte ligga vare sig i Sveriges eller i samarbetspartnerns intresse att ge offentlighet åt innehållet i detta avtal. Stormakterna släpper inte ut någonting beträffande sina utvecklingsprojekt. Skulle vi lämna våra hemligaste vapentekniska utvecklingsprojekt öppna för stormakterna? Jag tror faktiskt inte att Maj Britt Theorin skulle vilja gå med på det.

Sedan är det väl bara att notera att det här i konstitutionellt avseende står två läror mot varandra. Den ena grundar sig på vår nu gällande grundlag. Den andra utgörs av Maj Britt Theorins och Eva Hjelmströms tankar om att

vi jämsides med vår i grundlagen fastställda beslutsapparat och vår normala kontrollapparat skall ha någonting annat. Vad är det som säger att det i så fall skall gälla bara för krigsmaterielexporten? Varför skulle man inte vidga fältet ytterligare?

Tänk igenom något litet vilka konsekvenser det skulle få, om vi skulle börja ändra på grundlagen och beslutsfunktionerna i det här landet, innan ni väcker några förslag i frågan!

Anf. 36 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Maj Britt Theorin och Eva Hjelmström har flera gånger sagt att vi ägnar oss åt hemlighetsmakeri. Jag vill gärna understryka att de förfaranden som tillämpas på det här området inte är någonting som jag såsom handelsminister har hittat på för att göra det bekvämt för mig. Jag vill än en gång understryka att konstitutionsutskottet har fullständig insyn och att utrikesnämnden också är ett organ som har en roll i detta sammanhang. Vidare finns det i den utrikeshandelsstatistik som ställts samman även redovisningar av vapenexport. Då kan man möjligen fråga sig: Om det här alltså finns redovisat i den offentliga statistiken, varför skall man då vara så hemlighetsfull när det gäller den ena eller den andra specifika affären? Av hänsyn till köpare och av andra hänsyn som Sven-Erik Nordin nämnde finns det ett intresse – från motpartens sida alltså – att enskilda affärer och avtalskonstruktioner inte skall vara offentliga. Kvar står dock, som jag redan understrukt, konstitutionsutskottets möjligheter till insyn. Men på nytt vill jag framhålla att krigsmaterielutredningen har möjlighet att granska denna fråga.

Det är riktigt, som Maj Britt Theorin påpekar, att det i dåvarande handelsministern Cars direktiv finns en skrivning som skulle kunna tolkas på det viset att krigsmaterielutredningen skulle vara förhindrad att ta upp det här spörsmålet. Det är en något annorlunda skrivning än den som kom fram ur utrikesutskottets behandling. Men det är av visst intresse att konstatera att även om skrivningen i direktiven är som den är, så har utredningen ändå inte ansett sig förhindrad att ta upp dessa frågor till granskning.

Anf. 37 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Jag noterar med en viss tillfredsställelse att herr Nordin backar igen. För en stund sedan var han nöjd med kontrollen. Man hade funnit att det inte fanns några allvarliga invändningar mot den svenska vapenexporten. Men i den centerpartistiska motionen krävde man en skärpning, om jag minns rätt, man krävde en översyn av lagstiftningen och man krävde att bl. a. defensiva vapen skulle tas i särskilt beaktande. Vi vet också att centerns ungdomsförbund är mycket aktivt i de här frågorna. Det intressanta blir naturligtvis att se vad herr Nordin gör när han som utredningsledamot tar ställning till hur eller om förändringar skall ske i nuvarande lagstiftning.

Vad som har skett under 1970-talet är de facto att dels har den svenska vapenexporten ökat mycket kraftigt, dels har vi fått klart för oss att svenska vapen uppträder på en mängd håll där de inte skall finnas enligt vår

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

lagstiftning. Vi har alldeles definitivt fått klart för oss att kontrollen av den svenska vapenexporten inte fungerar. Detta är ju skälet till att man vill ta upp frågan om hur en kontroll bäst kan gå till. Att vi diskuterar en parlamentarisk nämnd tycker jag inte är så märkvärdigt – sådana finns faktiskt i andra länder. För den skull behöver man inte hänföra det till något slags konstitutionell förändring av grundlagen. Jag sade tidigare att utredningarna i så fall får ta ställning till om en sådan parlamentarisk nämnd skall vara direkt underställd riksdagen eller regeringen, eller om man finner det lämpligt – och om det är möjligt – att ändra utrikesnämnden till att bli beslutande över vapenexporten och ha en öppen informationsplikt till allmänheten. Man måste titta på vilken form det skall ha.

Men det var faktiskt så att redan när man diskuterade kontrollen i utredningen år 1969 anförde man kritik och menade att det inte är tillfyllest att konstitutionsutskottet i efterhand i vissa diskutabla affärer skall kunna gå in och granska om det har gått rätt till eller inte. Det är inte det vi eftersträvar. Vi vill att den svenska lagstiftningen skall tillämpas på rätt sätt och att kontrollen skall ske på rätt sätt i förväg. Vi menar att det i vanlig demokratisk ordning är ett parlamentariskt organ som skall sköta denna kontroll. Det är som om herr Nordin inte riktigt ville förstå detta.

Så detta med hemlighetsmakeriet. Staffan Burenstam Linder säger att det framför allt hör samman med att man visar hänsyn till köparna, som önskar ha uppgifterna hemliga. Ja, jag skulle vilja säga att det är väl bra underligt då, att köparna alltid är benägna att tala om för journalister vilka vapen de köper från Sverige. Det är ingen svårighet att få veta i *köparlandet* vilka vapen som köps från Sverige, men det är fruktansvärt svårt att få veta det i *säljarlandet*, Sverige. Om det bara är av hänsyn till köparna, tror jag man skall se över det hela – det kan inte få vara avgörande. Då kanske vi kunde slippa dessa inflammerade debatter i Sveriges riksdag och få en öppen redovisning. Vad vi eftersträvar är nämligen inte att riksdagen i varje ärende skall diskutera vapenexporten, utan vi menar att det är tillfyllest om riksdagen en gång om året får en redovisning från denna parlamentariska nämnd av vilken export man har haft, till vilka länder man har exporterat och omfattningen av exporten. Därmed kan vi en gång om året få en öppen demokratisk debatt, så att medborgarna kan få chansen att ta ställning till hur parlamentarikerna följer sina egna beslut.

Att den sittande utredningen inte har rätt att överväga ett parlamentariskt organ står i vart fall i direktiven. Det kan inte tolkas på annat sätt än att ett parlamentariskt organ med en viss beslutanderätt inte får övervägas – det är snarare så att information i form av samråd får man överväga. Information och därmed gisslan av oppositionen i utrikesnämnden kan inte vara tillfyllest.

Jag frågade handelsministern tidigare: Vilka åtgärder är handelsministern beredd att vidta för att intentionerna i lagen skall följas? Vad den här debatten har visat, vad fallet Robot 70 har visat med alla informationer från de internationella militära tidskrifterna och Observer, är att det icke finns en tillfredsställande kontroll och uppföljning av den lagstiftning vi i dag har. Jag

har frågat handelsministern vad han är beredd att göra för att kontrollen skall bli till fyllest. Uppenbart är det inte tillräckligt med den kontroll vi har i dag.

Vilka intentioner har regeringen när det gäller att se till att den lagstiftning som vi i dag har följs på rätt sätt, så att svenska vapen icke uppträder i fel länder, på fel ställen och som nu i Mellersta Östern – en uppgift som handelsministern inte har kunnat dementera?

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 38 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag kan instämma i det senaste, och jag vill därtill lägga: Vad är handelsministern beredd att göra för att skärpa bestämmelserna om vapenexporten? Det finns inte heller någon kontroll när det gäller svensk militärindustris samarbete med militärindustrier i andra länder. Det är väldigt svårt att dra gränser mellan militär materiel och civil materiel, mellan militärt kunnande och civilt kunnande. Jag tycker att Staffan Burenstam Linder i det här fallet borde ha dragit lärdomar av Telubaffären och att han borde ha agerat.

Sven-Erik Nordin hävdar att detta med den parlamentariska nämnden är en konstitutionellt intressant och märklig fråga. Jag tycker att man skall vända på det hela: Det är intressant att det *inte* finns en parlamentarisk beslutande nämnd på det här området. En sådan finns ju faktiskt på alla andra områden. Det innebär inte att man – som Sven-Erik Nordin så högrävande uttryckte det – skulle behöva ändra gällande grundlag. Det räcker med att gå tillbaka och se vad den förra utredningens remissinstanser uttalat för att kunna konstatera detta. Vidare är det, som jag tidigare sagt, motiverat från en annan synpunkt: Vapen är faktiskt av en väldigt speciell karaktär. Det är inte fråga om tomater eller adhyrrum eller någonting annat. Det är faktiskt fråga om någonting som är avsett för att döda.

Jag vidhåller att en parlamentarisk nämnd behövs. Jag anser det inte vara till fyllest med konstitutionsutskottets eftergranskning. Vilka ärenden har man granskat under de senaste åren? Malaysias Spicabåtar och Telub är de enda ärendena, såvitt jag vet. Ändå har vapen i ett otal fall påträffats i länder där de inte borde ha påträffats. Det är inte till fyllest med utrikesnämnden. Inte heller denna kan utöva den kontroll som är nödvändig. Dessutom är ett riksdagsparti utestängt från utrikesnämnden. Vad vi sagt om det hemlighetsmakeri som påvisats här och som också påvisats av Kvinnokamp för fred har enligt vad som framgått stämt övermåttan väl. Det har också visat sig stämma med vad Staffan Burenstam Linder säger här i dag. Det kan inte vara demokratiskt att medborgarna inte har insyn vad gäller vapenexporten.

Sedan beträffande hänsyn till köparen: Det är tragiskt att i det här fallet behöva konstatera att kommersiella intressen faktiskt går före demokratiska principer.

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 39 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag kan backa när jag blir övertygad om att jag har haft fel. Vad jag har sagt här i debatten är att alla regeringar under 1970-talet har följt bestämmelserna. Jag har därmed inte sagt att bestämmelserna är bra. De kan ändras och skärpas, och skärpningar kommer nog. Naturligtvis skall även nya bestämmelser tillämpas och kontrolleras.

Jag lade märke till att Maj Britt Theorin också gjorde en liten reträtt. Hon sade tidigare i debatten att utrikesnämnden ju inte kan titta på varje ärende. Det skulle däremot den parlamentariska nämnden kunna göra. Men i sitt senaste inlägg sade hon att den förstås inte skulle syssla med alla detaljer. Den insikten uppskattar jag. Ett faktum är ju att det är ca 1 500 vapenexportärenden som avgörs per år, och av dessa går ca 100 till regeringen. 1 400 avgörs alltså av krigsmaterielinspektören. Detta beror på att vi har så pass hårda bestämmelser att även export av ett vapen som används för tävlingsskytte är underkastad bestämmelserna, liksom jaktvapen, i varje fall kulgevär. Då blir det naturligtvis många ärenden.

Jag har inte diskuterat så mycket med Eva Hjelmström. Men det vore naturligtvis inte artigt av mig att inte ta upp någonting av det hon har sagt. Hon berörde nämligen det konstitutionella problemet. Men om det är Eva Hjelmströms uppfattning att det är en sådan här parlamentarisk nämnd som skall fatta beslut om vapenexporten, då skall alltså inte regeringen besluta i dessa ärenden, och jag ställer frågan: Hur skall vi här i kammaren kunna utkräva något politiskt ansvar, när vi inte kan utkräva det av regeringen? Nämnden är ju knappast av den arten att den skulle kunna ställa upp som svarande här i kammaren i något slags dechargedeblatt.

Det skulle verkligen bli en främmande fågel i vårt konstitutionella system, och det var de här problemen som jag ville peka på.

Anf. 40 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! När jag nämnde att utrikesnämnden skulle kunna vara möjlig som ett organ så var det under vissa förutsättningar, nämligen att utrikesnämnden fick *beslutanderätt* över vapenexporten och fri yttranderätt och inte tystnadsplikt som i dag. Såvitt jag förstår är detta inte konstitutionellt möjligt utan att ändra väsentligt, kanske i grundlagen. Jag vet inte om den möjligheten står öppen. Naturligtvis är det inte särskilt lämpligt rent praktiskt att utrikesnämnden skall tränga in i varje vapenexportärende. Det vore bättre om man hade en parlamentarisk nämnd.

Jag förstår inte de konstitutionella kringgående rörelser som både handelsministern och herr Nordin gör. Sakfrågan måste vara det centrala: Vill vi ha en öppen, demokratisk kontroll av den svenska vapenexporten? Vill vi att Sveriges medborgare skall ha den kunskap som de rimligen måste kunna begära också om svensk vapenexport? I så fall måste vi finna lösningar.

Detta var ett problem redan 1969, i den dåvarande utredningen, och det har framför allt under 1970-talet accentuerats mycket kraftigt. Jag vill säga att sedan vi socialdemokrater väckte motionen om en parlamentarisk nämnd

här i Sveriges riksdag – en motion som således kommer under riksdagens prövning under detta år – har det visat sig att ytterligare ett område borde granskas av en sådan parlamentarisk nämnd, nämligen vapenkontrakten. I de vapenkontrakt som görs upp med köparna kan det nämligen dölja sig sådant som Telubaffären eller bestämmelser där man utlovar leverans även i krigstillstånd – en situation som är omöjlig för en neutral stat. Vapenkontrakten kontrolleras inte parlamentariskt i dag, såvitt jag vet, men det borde vara en skyldighet att också den vägen se till att lagens intentioner följs.

Det var intressant att få bekräftat vad jag tidigare har sagt, nämligen att huvuddelen av ärendena avgörs av krigsmaterielinspektören ensam och att endast några få fall går till regeringen.

Ytterligare en uppgift är på sin plats. Handelsministern försökte göra vår svenska vapenexport till ett minimum genom att jämföra med världens vapenexport. Han sade att Sverige står för 0,3 % av den totala vapenexporten. Eftersom de stora vapenexportländerna är de två supermakterna och Frankrike tror jag att det är riktigare att göra jämförelsen så här: Sverige är sjua i världen som exportland av vapen – med en lagstiftning som i princip förbjuder vapenexport. Det kan inte vara acceptabelt för ett land som av utrikespolitiska och neutralitetspolitiska skäl deklarerat att den principen skall gälla att vapenexport från Sverige inte skall tillåtas och att avsteg endast i undantagsfall får göras från den lagstiftningen. Fortfarande efterlyser jag handelsministerns egna intentioner avseende skärpning av kontrollen, när han nu är medveten om att bristerna är så stora, och avseende att han inte har någon dementerande uppgift att lämna beträffande Robot 70 i Mellanöstern. Vad är handelsministern beredd att göra för att intentionerna i lagstiftningen skall följas?

Anf. 41 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag tycker att Sven-Erik Nordin virrar till det hela. Det är en enkel fråga att ta ställning till om riksdagens valda ledamöter och medborgarna i vårt land skall ha möjlighet att påverka vapenexporten eller inte.

Sedan konstaterar jag att Sven-Erik Nordin önskade se en skärpning av bestämmelserna för vapenexport – och det är naturligtvis positivt – liksom att dessa sedan skall tillämpas och kontrolleras. Men den fråga som vi diskuterar här i dag gäller ju på vilket sätt dessa bestämmelser skall kontrolleras. Det är uppenbarligen så att en utredning som pågår inte tagit ställning för den nämnd som både Maj Britt Theorin och jag förespråkar.

Jag vill också ta upp det förringande av vapenexporten som herr Burenstam Linder gav uttryck för. Det är inte nog med att Sverige är sjua bland vapenexportörerna, inkl. de tre stora – vi kan inte heller bara se till kvantiteten utan måste också se till kvaliteten på vapen och hur de utnyttjas. Det är uppenbart att Sverige ur dessa synpunkter är eftertraktat av många förtryckarregerimer. Frågan hur det kan komma sig att svenska vapen har påträffats i alla de länder som jag tidigare räknade upp kvarstår obesvarad.

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Om den svenska
vapenexporten*

Anf. 42 Handelsministern STAFFAN BURENSTAM LINDER:

Fru talman! Mina intentioner har framgått av det svar jag givit. Vi gör en noggrann prövning av alla vapenexportärenden. Vi säljer endast till statliga organ, och när läget anses oklart utkrävs s. k. end-user statement. Vi utgår från att våra regler respekteras. I den mån det finns antydningar om eller skäl för misstanke att så inte skulle vara förhållandet försöker vi bringa klarhet i saken och håller sådana fall under uppsikt.

Det är ju så, fru talman, som jag också har understrukit i en replik, att det för flertalet länder är utomordentligt lätt att få inköpa vapen. Man kan beklaga det, men så är det. Det finns därför en viss sannolikhet för att de länder som vill ha vapen skaffar sig sådana öppet och utan att besvära sig med att försöka kringgå något visst lands importbegränsningar, med de problem det medför i samband med utbildning, service och reservdelsanskaffningar.

Jag vill än en gång understryka, även om damerna tycker att det är att förringa svensk vapenexport, att denna är 0,3 % av den totala vapenexporten i världen. Det visar proportionen av den verksamhet det gäller.

Maj Britt Theorin sade med anledning av ett påpekande av Sven-Erik Nordin att ett större antal ärenden än vad som går till regeringen för prövning avgörs av krigsmaterielinspektören. Men det måste verkligen, innan fru Theorin finner att hennes egna tankar på detta område skulle vara riktiga, understrykas att, som Sven-Erik Nordin också sade, det väsentliga antalet ärenden som avgörs inom handelsdepartementet är rutinärenden. Om man ser till värdet av vapenexporten finner man att det är regeringen i sin helhet som har fattat beslut beträffande 95 % av de tillstånd som ges.

Det är alltså de resterande fem procenten som är en viktig post. Här är delar, tillbehör och verktyg för tidigare leveranser, inte minst till de nordiska länderna. Det är krut och sprängämnen av olika slag i begränsade kvantiteter samt vapen och ammunition för jakt och sport.

Nu är det så, fru talman, att det här ofta blir ett stort antal ärenden, men det skulle vara fel att fortsättningsvis i debatten göra gällande att det är krigsmaterielinspektören som fattar det övervägande antalet beslut om detta. Jag tror inte att Maj Britt Theorin, som ju tycker mycket bra om sanningen, skulle förfalla till att använda dessa siffror för att göra felaktiga påståenden. Det riktiga förhållandet är alltså att det i alla ärenden av någon som helst betydelse är regeringen i sin helhet som fattar besluten.

Anf. 43 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag skall gärna svara på den raka frågan hur vi riksdagsledamöter skall kunna påverka beslutsordningen i de här ärendena. Det gör vi ju, som jag ser det, genom att skapa bestämmelser och stifta lagar också på detta område och sedan uppdra åt vederbörande utskott att kontrollera efterlevnaden av dessa lagar.

Det är, fru talman, ingen kringgående rörelse som jag gör här. Jag har tvärtom den inställningen att det gäller att inom ramen för vår konstitution, sådan den nu är skriven i stor enighet, ärligt sträva efter att forma regler som

överensstämmer med vår neutralitetsuppfattning, med vår säkerhetspolitik. Det är dessa synpunkter som jag har velat dra fram i den här debatten, och av det skälet har jag i diskussionen heller inte tagit upp vad som eventuellt kan ha skett nere i de mystiska arabstaterna.

Anf. 44 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Sven-Erik Nordin säger att vi kan påverka utvecklingen genom att stifta lagar. Men uppenbarligen är det så att lagar kan tolkas olika. Handelsministern säger att det sker en noggrann prövning av varje ärende. Men då tvingas man ju konstatera att inte ens de nuvarande lagarna och bestämmelserna följs – åtminstone inte om man går tillbaka till utrikesutskottets betänkande 1971 om att vapen inte skall levereras till diktaturer och förtryckarregimer. Hur skall man annars se det faktum – det skall nu inte Staffan Burenstam Linder ensam lastas för utan likaväl socialdemokratiska handelsministrar – att vapenleveranser har tillåtits till Pakistan, Indonesien, Iran under schahen, Argentina och Brasilien?

Enligt den tolkning jag gör av bestämmelserna skulle det vara förbjudet att exportera vapen till dessa diktatur- och förtryckarregimer.

Sedan återkommer handelsministern till detta att om vi inte säljer vapen, så gör andra det. Jag vidhåller att det här är ett krämarresonemang. Jag tycker att Sverige, som ett neutralt, alliansfritt land, borde gå i spetsen för att stoppa upprustningen i världen och för att begränsa och sätta stopp för vapenexporten.

Anf. 45 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Ja, debatten borde rimligen lida mot sitt slut nu. Ståndpunkterna verkar vara ganska klara. Handelsministern önskar, såvitt jag har förstått av alla hans inlägg här, inte någon parlamentarisk beslutanderätt när det gäller vapenexporten, och centern är tydligen tveksam till om det är konstitutionellt möjligt att genomföra en sådan ordentlig parlamentarisk kontroll som redan utredningen 1969 begärde – man ville i vart fall då ha en rådgivande nämnd.

Jag konstaterar bara att handelsministern inte har kunnat dementera uppgifterna om robotsystem 70:s existens i Mellersta Östern. Trots vår skärpta lagstiftning och trots en, som handelsministern uttryckte det, noggrann prövning förekommer tydligen Robot 70 i Dubai och Bahrein och order till Tunisien. Enligt de uppgifter jag tidigare redovisade i kammaren lär de komma från företag i Singapore – företag med statlig anknytning och företag möjligen med anknytning till Bofors. Handelsministern säger då att en väg i vår noggranna prövning också är att vi har end-user statements, dvs. slutliga användningskontrakt. De har också, som jag visat, ganska litet värde om man inte kontrollerar att de används på rätt sätt. De kan köpas i London, och de kan säkerligen köpas på andra håll hos olika ambassader. Det har Observer avslöjat väldigt tydligt.

Min slutgiltiga fråga – även om jag inte begär svar på den, eftersom jag knappast kommer att få svar av handelsministern – som trots allt hänger kvar

i luften är denna: Vilken kontroll gör vi av att de utfästelser som är givna från köparländer, köparregeringar eller företag verkligen följs upp? Såvitt jag vet görs ingen sådan kontroll, och det visar bara hur bristfällig kontrollen är från svensk sida av att vår lagstiftning följs upp. Vi kan inte lita på att presumtiva köpare i andra, tredje eller fjärde hand följer de intentioner vi har tänkt oss om vi inte sätter kontroll bakom.

Svenska vapen uppträder runt om i världen där de inte skulle finnas. Vi har en lagstiftning som redan nu säger att vi inte skall exportera vapen till en mängd länder, och likafullt är vi ett land som har exporterat så mycket vapen till så många länder, med bristfällig – eller ingen – kontroll, att det leder till slutsatsen att detta icke är vare sig moraliskt, utrikespolitiskt eller neutralitetspolitiskt acceptabelt. En väsentlig skärpning av lagstiftningen och kontrollen måste till, och för det är det nödvändigt med en parlamentarisk beslutandenämnd.

11 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1980/81:98 till näringsutskottet

1980/81:111 till skatteutskottet

12 § Anmälades och bordlades

Propositionerna

1980/81:114 om säkerhetskontroll vid domstolsförhandlingar

1980/81:120 om ändring i beskattningsreglerna för koncernbidrag

1980/81:122 om åtgärder för vård och bevarande av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

1980/81:128 om vissa företag inom Statsföretagsgruppen

1980/81:136 om skogsvårdsstyrelsernas organisation, m. m.

1980/81:138 om undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1981/82

13 § Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkande

1980/81:17 om anslag på tilläggsbudget II inom budgetdepartementets verksamhetsområde

Skatteutskottets betänkanden

1980/81:22 om tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1980/81 i vad avser visst anslag till tullverket (prop. 1980/81:101)

1980/81:23 om s. k. snabbvinsatser (prop. 1980/81:91)

1980/81:24 om beskattning av uppfinnare m. m.

1980/81:26 om slopande av mervärdeskatten för vissa hyres- och bostadsrättslägenheter

Justitieutskottets betänkande

1980/81:23 om anslag till åklagarväsendet (prop. 1980/81:100)

Utrikesutskottets betänkande

1980/81:19 om vissa anslag m. m. för budgetåret 1981/82 inom utrikesdepartementets område (prop. 1980/81:100)

Kulturutskottets betänkande

1980/81:22 om medelsanvisningen till radio och television, m. m. (prop. 1980/81:100)

Trafikutskottets betänkanden

1980/81:14 om anslag till Telekommunikationer (prop. 1980/81:100)

1980/81:15 om anslag till Postväsende (prop. 1980/81:100)

Jordbruksutskottets betänkande

1980/81:17 om djursjukhuset i Helsingborg

Näringsutskottets betänkande

1980/81:36 om allmänna pensionsfondens förvaltning, m. m. (prop. 1980/81:81 och 1980/81:105)

Civilutskottets betänkanden

1980/81:20 om anslag till bostadsdepartementet m. m. (prop. 1980/81:100)

1980/81:21 om anslag till kommundepartementet m. m. (prop. 1980/81:100)

1980/81:22 om anslag till centralnämnden för fastighetsdata (prop. 1980/81:100)

1980/81:23 om anslag till lantmäteri- och kartväsendet (prop. 1980/81:100)

14 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1980/81:1951 av *Arne Andersson* i Ljung m. fl.

1980/81:1952 av *Torkel Lindahl* och *Bonnie Bernström*

1980/81:1953 av *Svante Lundkvist* m. fl.

1980/81:1954 av *Lars Werner* m. fl.

1980/81:1955 av *Annika Öhrström*

med anledning av proposition 1980/81:92 om ändring i miljöskyddslagen (1969:387)

1980/81:1956 av *Birger Rosqvist*

med anledning av proposition 1980/81:94 om besiktning av fartyg

Måndagen den
9 mars 1981

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 27 februari

1980/81:297 av *Ulf Sivertun* (vpk) till bostadsministern om åtgärder för att avhjälpa bostadsbristen:

Allt flera politiker och experter börjar nu tala om en kris på bostadsmarknaden och i hela byggbranschen. Den kraftiga minskningen av bostadsbyggandet och de höga hyrorna har skapat en rad problem. I den nya bostadskön i Stockholm finns 40 000 människor, som representerar omkring 100 000 människor med bostadsproblem.

Bristen på bostäder stiger snabbt i Storstockholmsområdet och andra delar av vårt land. Framför allt drabbas ungdomarna av detta. Handel och spekulation med bostäder tilltar, och en genomsnittlig bostadssökande har inga möjligheter att konkurrera om det utbud som finns vare sig på den legala eller den svarta marknaden.

Situationen på bostadsmarknaden är enligt min mening nu sådan att mera åtgärder måste till för att klara krissituationen.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga bostadsministern:

Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta i syfte att snabbt komma till rätta med den rådande bostadsbristen och underlätta för ungdomar och andra bostadsbehövande att få sin bostadsfråga löst?

1980/81:298 av *Christina Rogestam* (c) till justitieministern om polisens spaningsbefogenheter:

Ger gällande regler polisen befogenhet att söka efter personer som vistas i Sverige illegalt i kloster och kyrkor?

Om så är fallet anser justitieministern att en sådan ordning är lämplig?

den 3 mars

1980/81:299 av *Håkan Strömberg* (s) till industriministern om åtgärder för att trygga svensk produktion av ammoniak:

Supra AB har meddelat att företaget den 30 mars kommer att lägga ned tillverkningen av ammoniak vid fabriken i Närkes Kvarntorp. Av företagets ca 100 anställda kommer flertalet att ställas utan arbete. Enligt en utredning som gjorts av överstyrelsen för ekonomiskt försvar kommer nedläggningen dessutom att få allvarliga följder för vår försörjning med ammoniak vid en eventuell avspärning, då beredskapslagring av så stora kvantiteter inte är möjlig.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga industriministern:

Vilka åtgärder avser industriministern vidta för att trygga en fortsatt svensk produktion av ammoniak?

den 4 mars

1980/81:300 av *Stig Genitz* (c) till kommunikationsministern om Västgötabanans framtid:

För omkring ett år sedan avslutades utredningsarbetet om den s. k. Västgötabanans framtid gällande sträckan Nossebro–Vara–Kvänum–Skara–Götene–Forshem.

Enligt uppgift lämnades utredningen av kommunikationsdepartementet på remiss till SJ:s centralförvaltning den 9 maj 1980. Fortfarande har inget svar kommit.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga kommunikationsministern:

När kan det beräknas att departementets behandling blir klar?

1980/81:301 av *Ewy Möller* (m) till kommunikationsministern om en bro vid Bjursunds ström:

Enligt uppgifter i pressen råder oklarhet om huruvida beslut föreligger och medel är anvisade för byggande av en bro vid Bjursunds ström i Kalmar län. Ett påstående gör gällande att årets budgetproposition inte genom särskild medelsanvisning möjliggör något brobygge på nämnda plats. Av andra uppgifter som inhämtats i frågan framgår att bron finns upptagen som projekt i vägverkets treårsplan 1981–1983.

Vill statsrådet lämna riksdagen upplysning om vad som är det faktiska läget avseende fattade beslut och anvisade medel för byggande av en bro vid Bjursund i Kalmar län?

den 6 mars

1980/81:302 av *Ann-Cathrine Haglund* (m) till statsrådet Elisabet Holm om tillsynen över privat sjukvård:

I och med att länsläkarorganisationen upphör den 30 juni 1981 försvinner socialstyrelsens nuvarande tillsynsorgan ute i länen. I proposition 1979/80:6 om socialstyrelsens uppgifter och organisation, m. m. slås fast att tillsynen över privat sjukvård skall vara en statlig angelägenhet samt att en fortsatt apotekstillsyn bör säkerställas i framtiden, så att främst förskrivningskontrollen tillgodoses som hittills. Fyra läkartjänster bedöms vara tillräckligt. De läkare som engageras i detta tillsynsarbete kan antingen placeras centralt på socialstyrelsen eller på vissa orter ute i landet. De förslag om organisation av denna tillsyn som organisationskommittén för socialstyrelsen utarbetat kan dock innebära en centralisering av tillsynen.

Länsläkarna har genom sin lokalkännedom kunnat inrikta arbetet på

Nr 91

Måndagen den
9 mars 1981

---

*Meddelande om
frågor*

förebyggande intervention och smidig tillsyn. Den största delen av tillsyns-
arbetet bedrivs genom informella kontakter. Om tillsynen utövas regionalt
kan länsläkaren tidigt fånga upp tendenser till missförhållanden. Med central
tillsyn riskerar ärendena att bli stora, och tillsynen kan komma att bli av mer
polisiär karaktär och av inspektionskaraktär. Det kan bli anmälningsärenden
i stället för dialog och kontinuitet. En decentraliserad handläggning är enligt
min mening att föredra.

Jag vill fråga:

Hur anser statsrådet att tillsynen av privat sjukvård skall ordnas för att bli
så smidig och effektiv som möjligt?

den 9 mars

1980/81:303 av *Arne Fransson* (c) till kommunikationsministern om lokal-
postkontors betydelse som serviceinrättning:

Omfattningen av samhällelig service av olika slag har stor betydelse för en
regions möjlighet att utvecklas i positiv riktning. Ett lokalpostkontor fyller
därvid en betydelsefull funktion som serviceinrättning. De kommunala
myndigheterna gör stora och betydelsefulla satsningar och betraktar orten
som en kommunal serviceort. En indragning av lokalpostkontoret skulle
vara olycklig och motverka en fortsatt positiv samhällsuppbyggnad.

Med hänvisning till det anförda vill jag till kommunikationsministern ställa
följande fråga:

Delar statsrådet Ulf Adelson kommunens uppfattning att ett lokalpost-
kontor har stor betydelse för en positiv samhällsuppbyggnad i en kommun-
delsserviceort?

16 § Kammaren åtskildes kl. 13.53.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert